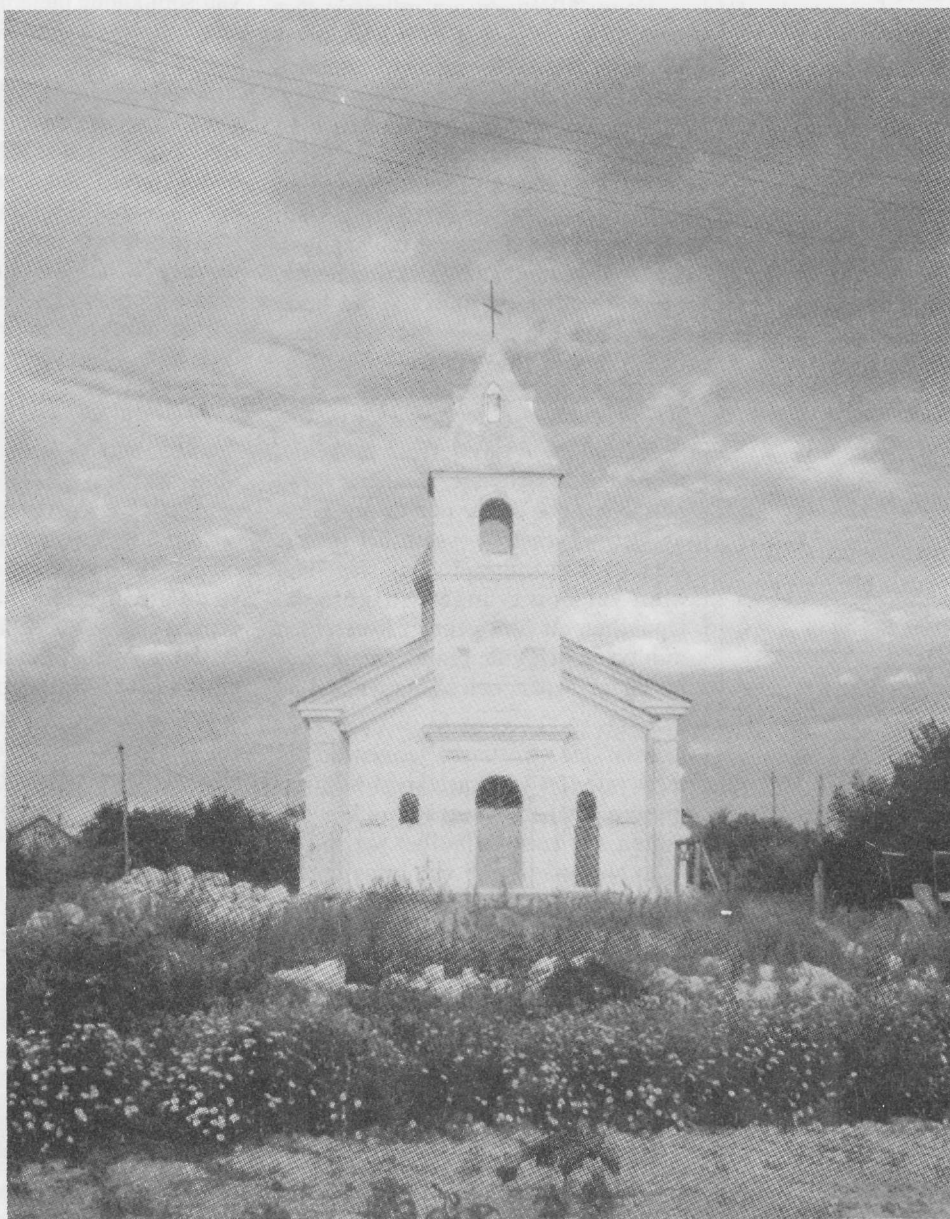

KUSTBON

FÖRBINDELSELÄNK
FÖR ESTLANDS
SVENSKAR

NR 4 ÅRGÅNG 48
December 1991

God Jul och Gott Nytt År!

Kyrkan i Gammalsvenskby byggdes år 1885 med hjälp av insamlade medel i Sverige och Finland. Från 1945 och fram till 1988 stod den som en ruin. Nu är den återinvigd och används framförallt av den ukrainsk-ortodoxa församlingen. Lägg märke till skymten av lökkupolen på ryggåsen som gör kyrkan till en märklig hybrid mellan det svenska och den ukrainsk-ortodoxa!

Text och foto: Jörgen Hedman

Förbindelselänk för Estlands svenskar

Utgiven av kulturföreningen

SVENSKA ODLINGENS

VÄNNER

Ansvarig utgivare:

Sven Salin

Redaktör:

Thomas Lorentz

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned

11342 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro

35 13 11-6

1991 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 175 kr

Dödsannonser 200 kr

Övrig annonsering:

1/1 1000:- 1/2 580:-

1/4 350:- 1/8 200:-

ISSN 0345-6706

**ÖPPETTIDER i SOV:s och
KUSTBONS expedition
måndag - torsdag 09.00-14.00
(juli månad stängt)**

PRODUKTION:

STURE ROOS REKLAM & TRYCK AB 1991

INNEHÅLL

Vår kulturhistoria kartlagd av red. för samlingsverket	2
Ny del av samlingsverket (annons).....	3
Jölbast mä gutt boa-ba av Elmar Nymän	4
Resa till Gammalsvenskby, del 1 av Manfred Stenberg	6
Med hälsningar från Gammalsvenskby av Jörgen Hedman	10
Åter till hembygden av Rita Norrman.....	13
Nargö en septemberdag 1991 av Margit Rosen Norlén	13
46 dygn i Estland av Ivar Boman.....	15
En resa i tid och rum av Sven Borrmän.....	16
Reflektioner från sommarkdagar av Rutt Wahlström/Jän Jakobson.....	18
Svenska seglare välkomna gäster av Sten Ramberg	19
Rapport från Estland av Einar Westerberg	20
Några notiser om sambandet mellan Nargö och Odensholm av Jörgen Hedman	21
Kändisar och präster av Agneta Klitter.....	21
Kurs för svensklärare av Hm	22
Insamling till Estland av Evert Edström.....	23
Estlandssvensk litteratur på bokmässan av Agneta Klitter	24
Glimtar från Estland av Hugo Mickelin	25
Thomas Lorentz 75 år av Elmar Nymän.....	26
Elin Ahlberg till minne av Sven Salin.....	27
Algot Friberg, en minnesruna av Hugo Mickelin.....	28
Notiser, annonser	3, 5, 15, 20, 23, 24, 25, 26, 28
Familjennytt.....	29
Dödsannonser	29
Bemärkelsedagar.....	30

Vår kulturhistoria kartlagd

Då vi på 1940-talet åtog oss uppgiften, ja plikten att utge ett samlingsverk om våra nyss upplösta hembygder, så visste vi förstås att detta arbete skulle kräva år och årtionden att fullborda. Vi lyckades få goda estniska och rikssvenska vetenskapsmän att medverka, där våra egna estlandssvenska förmågor inte räckte till, och bokbanden har vid det här laget redan blivit flera än vad som från början var beräknat för hela verket. Också rent ekonomiskt har vår förening klarat utgivandet över förväntan.

Framställningen om religiösa förhållanden, om skolväsen och nationella kultursträvanden vållade bekymmer. Författarna till dessa områden måste av naturliga skäl sökas inom en liten krets av estlandssvenskar, som redan var insatta i förhållandena, alldenstund arkivmaterialet var bristfälligt (och arkiven i Estland inte var tillgängliga). Vi fann de nödvändiga skribenterna, men arbetet med uppsatserna hade knappt kommit i gång, förrän två hastiga dödsfall kastade omkull planeringen. Redaktionskommittén måste söka en annan lösning. Kunde man inte se de tre ämnesområdena som en helhet med en enda författare? Ämnena var ju besläktade och kunde rent av ge "rationaliseringsvinster" – som det brukar heta, då ekonomiska företag slås ihop. Man var nog tvungen att göra så. Uppgiften att föra pennan föstes med milt tvång och löfte om medhjälp över på Viktor Aman, och så började det på nytt.

Men den trösterika tanken att slå ihop visade sig vara fel vid tillämpningen. Om tre ämnesområden ska kunna ses som en helhet, så måste även mellanliggande och kringliggande partier nödortförtigt behandlas; annars upplevs dessa av läsaren som

luckor i framställningen. Skolorna t ex var beroende av böndernas ekonomi, av lagar och politiska förhållanden; dessa måste alltså tas med. Folkets levnadsförhållanden, beroende av överheter, strävanden och förhoppningar under växlande betingelser, ja de måste nog med. Ämnesområdet växte på detta sätt genom dess egen logik och tog kommandot över författaren. Det var nog inte en uppsats som han skrev på utan fastmer en allmän estlandssvensk kulturhistoria. Frågan var inte så mycket vad som skulle tas med utan vad som kunde utelämnas, för den blivande boken led av det nuförtiden så vanliga problemet att bli för tjock.

Indelningen då? Våra bygder var olika, och varje trakt måste nog få sina egna kapitel (vid sidan av de allmänna översikterna). Att återge varje bygds egen stämning, folkets tänkesätt och strävanden kan ingen enskild författare, men vi har i möjligaste mån låtit människornas egna berättelser, dagböcker och brev komma till tals. Och folk har villigt lånat ut sådant som varit av källvärde.

Objektiviteten? Historia bör vara sanning, annars är det ingen historia. Men ska man t ex föra fram sådant som vricker på predikanterens gloria eller redogöra för regimens estniseringspolitik på 1930-talet eller beskriva de privitiva förhållanden som våra gångna släktled hade att leva under? – Ja, det ska man. Man skall genom källkritik försöka få fram hur det i verkligheten har varit – utan förskönanden eller fördöjljanden. Våra gångna släktled, de estlandssvenska människorna tål väl att skärskådas sådana de har varit, och historien är deras. Vi är inte historiens formgivare, bara upptecknare av den.

Red. för samlingsverket

Fiskebåtar uppdragna på Odensholms strand. Foto ur SOV:s arkiv

Ny del av samlingsverket

EN BOK OM ESTLANDS SVENSKAR

under utgivning

Del 4, som bär undertiteln **Kulturhistorisk översikt**, beräknas utkomma i februari 1992. Ensammaförfattare till detta band är fil. mag. Viktor Aman. Den breitt upplagda skildringen omfattar perioden ca 1850–1940. Några kapitelrubriker ur den omfattande innehållsförteckningen får illustrera bokens inriktning:

Baronernas land	Väckelserörelsen sprider sig till esterna. Aterverkan bland svenskarna
Missionärernas tid	I skolan
Bygd i förvandling	Att vara svensk
Förryskningen	1905
Av olika stånd	Ormsö efter Österbloms tid
Svenska Odlingens Vänner	Närings
Bonderepubliken i Rigabukten	Sång och musik
Bildning, kultur	"Var och en är herre över sin stackare"
Den unga republiken	På höjden av trettioalet
Birkas på trettioalet	En dallring av renässans
Idrotten	
Vändningen	

(Ang. inriktningen av boken, se även ledande artikel i detta nummer av Kustbon, s 2)

Del 4 i serien En bok om Estlands svenskar kommer att omfatta ca 730 sidor och är försedd med ca 180 illustrationer. Boken har ett mycket omfattande register som gör att den kan användas som uppslagsverk.

Utgivningen av ett så omfattande verk kostar mycket. Priset för inbundet exemplar har emellertid satts lågt – 350 kronor sedan boken kommit ut och 280 kronor vid förhandsbeställning. I båda fallen tillkommer expeditionskostnader och porto för den som inte har möjlighet att själv avhämta boken på SOV:s expedition, Vikingagatan 25 i Stockholm.

Utgivaren hoppas att många estlandssvenskar och andra som är intresserade av vår folkstams förflutna beställer denna bok, som är resultatet av mångårigt oerhört mödosamt forskningsarbete och även bygger på ett mycket stort personligt kunnande.

Det enklaste sättet att förhandsbeställa ett eller flera exemplar är att utnyttja det inbetalningskort som medföljer detta nummer av Kustbon.

Elmar Nyman

Jölbast mä gutt boa-ba

Än var e grill morft utafäre, bara allman var long gåle oppstive å had gruta se mä. Än var dor mike te fäftand å gärand färfor man kund bäre tvåa mot jöle.

Fråm tår viftjast gäraninga nö mä måren var e no te få ajld unde basta-un. Jölaudand had inga vaenlan basta-ti. He var viftet än allman eiskes laj vask se å bet inakler färfor e bärja skimmon.

Rose, som var mad ver åss, var basta-ajldar hisn jölaudand å ja var "hälpas-basta-ajldar". Tokat, tär var mike som än basta-ajldar skuld gära å koma e hoare: bära riss-kärvar å långveshalkar te basta-un, värm basta-vattn e mång-åmbartsgrita e keka, bära kallt vattn te kåldvatosåan e basta, tvåa ner boakåstar fråm beninge – å mike maera. Å såss färstås – te ajld basta.

Vårt vifte arbetsgära timble mä måren bärjast mä än ve hålt tel te änt koma ut ör stue. He had snie rätavis mä näte å nö had e erd hop ajn lihla driv utafäre färus-dånna. He gick änt te få opp a. Rose å ja to jon nora gång å ränd te liks mot dånna, å ätörst gick a tärpa laus. Nö so ve huss drivana had tora opp se å väve ehopp se mä gjardgårdar. Stiga som gingo te utahusena vor allor fast-erdor.

– Ve häva te gärand färfor ve få stigen te basta opptrampa, sa Rose. Om dö vill, kan dö bara bäre träva åtor å fram milla trappa å bronn. Sålv frästar ja skuta milla bronn å basta. Bara håldor e tolemod tel te oväras vajt man änt om dor blior noa jölbast hisn jölaudand.

– Ja kampa jånst opa barometorn å han gick te oppets, sa ja. Uta bast går e tå änt. Ve sko få basta opa ruk.

– Äittlika, sa Rose, he mo sja sias. Nö bäre ve raj opp.

Som ve gingo tär å flänta å frästa struk bårt snojen som pitsa e vår ansiffter, kom Gusta å Andors ut, hläftmänne som had kome opa langas te åss eve hälg. Mä täras hälp vor stiga snart oppskuta, te basta å te rissfloa å veorokan. Väre finna se mä å he blaj lite lomma.

Ätörst had ve lie såvet än ve kund bäre fräst tel te tend basta-un. He ärande to än bra skre. Te vitand, sör veaklångar på gärmvåt ris vild änt tend. Ve blest å blest såss än ve vor blå e ansif-

Bilde är fråm Ipp-gårdn opa Austerei (han som blaj eistländssvenskt museum 1935) å visar huss e färretien kund si ut e stue tå e var hälg.

tena, bara ajldn hlokna bar färe åss.

– Ränn in e keka å hänt nora porkstiko, sa Rose, tå sko ve no få opa fju e.

Rose had rät. Mä porkana å mä lite blånar som ja had svarva ått me bärja värke ätörst opa bränn. Bara håla rajk kam dor änt ör basta-un! Rajken var tjäckor å morkor som än buldormole å han rerst änt ör fläcken! He hält änt häldor mike än svalo-dånna var laus å än e var gistet milla horvena. Ve hålt tel te stårkon å å ve hosta såss än e klohha å kund änt hålld auana lausar.

– Tö ha tå eiskes dräe ör kloggstoppa, fråa Rose.

– Nae, sa ja, hån sitor ute. Om stoppa dräs ör strukur tå varman ut mä rajken.

– Häm ha nö fär herd tole tokat, sa Rose. Huss troor dö än e tå ska gå e tär bastana som häva kärstajn? Tär strukur inga varmar ut. Kloggan ska vara lausor å ve sko garet tätt käreststajna bli nästan reor, sa a. He ä fråm stajna som varman ska koma.

Baket he som klogg-stoppa var ör dräe, dro se rajken som än sträng te gate, å ut. Bara å å tel hissa värilena in en nianste å tå mot ve blund å gajmas färe en.

Huss e nö var så klarna e tärpa såvit mike än ve kund si huss e so ut e vask-rume. Isn opa finstre var nö åsmulte å ajn tjäckor kord mä ajm hålt tel te braj se eve rutana. Årsgrim var dor allstäl, opa väggjar, oavärk, loa å bastabäink.

– Ve få tvåa å skålp lite vattn eve loan å bäinken, sa Rose, ales bli basta-gåare svartbrokator e atskade.

Ver tålvten var basta varm å käreststajna haitor. Varmt å kallt vattn, kappar, blåbrokata såp, vaskstoppar – matschalkar – allt var opa plats. Nö fingo fäigga koma opa blota se.

Ve vor fem-säksstike, om nö ja, som var än sju-åttårs-glunt, mä ska räknas te fäigga. Håtes man fick mäse rajn inabiksar å rajna inaskjort. Ve kled å åss e kåld svålan, hengd opp klere opa knagga tär å stivo nakotor in e vaskrume.

Färfor man bärja gni in se mä såp å skäle bort a, tarvast e få kroppen opa sveittas. Man doppa boa-kåstn e heitt vattn, hålt n lite opa kärestn än en skuld bli blautor å giva goa bärkelau-loft fråm se. Tärbaket klajv man opp opa loan å bärja pits se mä kåstn eve hajle kroppen. He mjuka opp stinn lear å värkat musklar. Tift man än e änt var teräklet varmt, häldor, som man bruka saj, än dor änt var boa-ba, hålt man lite vattn opa käreststajna.

Gusta vild vis färe åss håla duftjan basta-boar han var. Tå ve tjaror had fæ tole no fråm bae blaj han sitjandor opa loan.

– Ätt kast tå lite maera vattn opa kärestn, sa en ått me. Här sitor man jo nästan å frusar.

Ja to än halvan bastakapp mä kallt vattn å hojva eve stajna. He språcka å smatra fråm kärestn å än starkan svalmar stajv opp mot oavärke. Ve som sot opa bäinken mot huk åss å mäka åss nembra mot svalodånna.

– Ätt låte tå å, sa Andors, som änt tord hajt bastar. Nö är e såvit heitt här, sa en, än man bäre få bitingsloft e näsa. Hån lofte sitor e väggjana fråm somarstgal fiskrajkjase.

– Håla boa-män ära ne rät som språk om hita, sa Gusta opa loan. Maera smärjas tarv stajna. Påjke, ge än goan kärakas ått da!

Ja drista änt saj mot n å to nö truttbitta mä skälevattne å stolft allt opa ajn gång eve stajna. Bara nö skuld ne ha vare mä! He var som än eildssvalm som stajv opp mot oavärke, knaft än ve soåraror färe svalman. Ja had änt lie säte truttbitta ner färfor ba-boarn var som blike ner fråm loan, ut e svålan å tärfråm ut ått gårdn. Ve tjaror fingo

savisa ajld e endan å båsa ut.

Tär vor ve nö, fem-säks nakot man, som fäfta mä arma å sprutto e snjoen å kend än snjoflingana fjua om aerana. Miggana som just sto ver bronn å vinda vattn sto bara å gåpa. Baket fråa dor åss om ve had bleve dråmbator häldor om ve had smogla jölkankare mä oss e basta!

Nå, ve vor snart åtor tebaks e vask-rume. Nö var varman parastor å he gick let te åndas.

– He var nö eitt rifet döraksäränd hitt sa boa-bae, sa pappa, å venda se mot me.

Ja blaj småt räddor å trod än ja skuld få skällas. (Vidjar bruka han inganti giva.) Bara han gröma bara lite å sa än he jo var Gusta som had kamanda fram bae.

– Ne kuna vara glaror än e blaj eitt tole varmt ba, sa sja Gusta. Nö tarv ne ånt vara räddor än bårstrissns loppna å lisse maer läva. Ne had jo aravikost have än borstriss te nåtarbos här e basta?

– He stämmor, sa pappa, bara om en var fulldor mä liss å loppar vajt ja ånt. Bara he klart än inga ohera tol tore varmar som e da ha vare här. He mo sja nö tär vara.

Männe sot nö å språka "bastajuttar" å vaska se mä lite. Tå e had drajd än ti bärja e kännas småt gisolet, he dro våld e gärm horvena å finstre.

– Nö får dö åtor hovj lite vattn opa kärestn, sa pappa, bara tö får bara hajs lite hisa gånge. He räcker mä eitt durrhu e rokan, sa en å nicka mä hue mot Gusta.

Hisagånge var dor inga spräckas fram stajna. He fräst bara lite, å somt vattn ränd grill ner milla stajna å e un å tärfråm kam dor lite askdåmb opp e stäle färe svalmar.

– Hitt var nö rätavis tokat, sa Andors. Fårst hålt man tel te skåld å se å nö är basta så åsvålast än man får krup opp opa kärestn te håld se varmor. Håla sko rät miggana saj om hisa jölbasta tå tår koma? Ve få läge noan knabb e un.

Hälpas-basta-ajldarn fick nö läge in nora halk å bles opa tåm nästan åhlok-nast kolena än e nianste skuld bäre bränn. Bara rajk kam dor ånt hisa gånge. Ja skuld just sätjas ner opa bas-tabäinken tå pappa sa:

– Naj, håla site ve här å dripe. Nö gå ve in å få lite feda å småka opa jöl-ele mä.

Allor fingo nö bråtet te kle opa se, å fikst, fikst ränn in e stue, ales kund

Lorentz' basta opa Runa. Tär tarva kästarn ånt som opa Noka få in all rajken då en ajlda sina bast. (Ne si tå än Lorentz har kärstajn opa sina bast.)

man frus skräppis e blära, sa Andors.

Ve vor oite allsja grutvordn å rifet örhola. He var gutt te ita, bara han rifte jölmattn tost fram fårst mä kojld e tå pappa had kome hajm fråm kärkja (mä eiste).

Bara fårfor pappa skuld te kärkja skuld jölgranja tåvas in å kleas opa å tär var ja åtor storan äransman, "häl-pas-opaklear" skuld man kuna saj. Ja visst jo fråm ar jölar än ja snart skuld få lov te plock fram karpna ör stor klässkåpe mä kräller, glass-kölar, lintar, flaggar, ljusfotar å håla e allt var som spårast fråm jöl te jöl. Noat rätt äpol å nora pränik å noan "jölkåmfe-gg" bruka mä hengjas e granja.

Nö var basta-väsande nästan glajmd färe me å tankana måla mä he som skuld ske om nora stund tå vanle ljuse-na å smatorljusena fingo tendas å all-man bärja mä "Hell dig julafton..."

Bara männe som had drajd se ver itaborde å älkanna språka än ajn gång ått he go boa-bae e kästarns jölbasta.

FOTNOT:

Mitt kåseri på nuckömål har inte försetts med vare sig ordlista eller översättning till högsvenska. Jag är övertygad om att det än så länge finns ett betydande antal estlandssvenskar som förstår innehållet och finner det nöjsamt att se en del uttryck som de kanske inte använt på länge.

Å andra sidan är jag medveten om att antalet estlandssvenskar som alljämt kan uttrycka sig något så när "rent" på sin gamla dialekt, sitt egentliga modersmål, är mycket litet. Det är så lätt att blanda in högsvenska ord och ordvändningar.

Att efter nästan ett halvt sekel i rikssvensk miljö i skrift återge en händelse på dialekt är ett litet kraftprov – det har jag erfarit många gånger. Jag uppmanar emellertid mina estlandssvenska landsmän från skilda dialektområden att vässa

pennorna och teckna ner sitt mål, innan det definitivt gått förlorat. Våra dialekter kan aldrig återuppväckas i rikssvensk miljö – men ytterligare några år kan de reproduceras av ett litet fåtal bland oss.

(Den person som i mitt kåseri kallas för "pappa" är min farfar klockaren Johan Nymann. Jag växte upp hos mina farföräldrar i Nuckö

RUNÖ

RUHNU 650

Historia om en gammal kultur på ön i Rigaviken

Gåve vana kulturi tuugu Läärenore saarel

Det mest påtagliga minnet från den gångna sommarens jubileumsfirande är det häfte/album som gavs ut genom samarbete mellan Leo Filippov vid länsstyrelsen i Kuressaare/Arensburg, Runöbornas Förening i Sverige och bokförlaget Huma i Tallinn.

Häftet finns till försäljning hos:

Svenska Odlingens Vänner (p.g. 35 13 11-6)

Runöbornas Förening (p.g. 68 69 94-5) och

Peeter Tönus (p.g. 48 00 018-6)

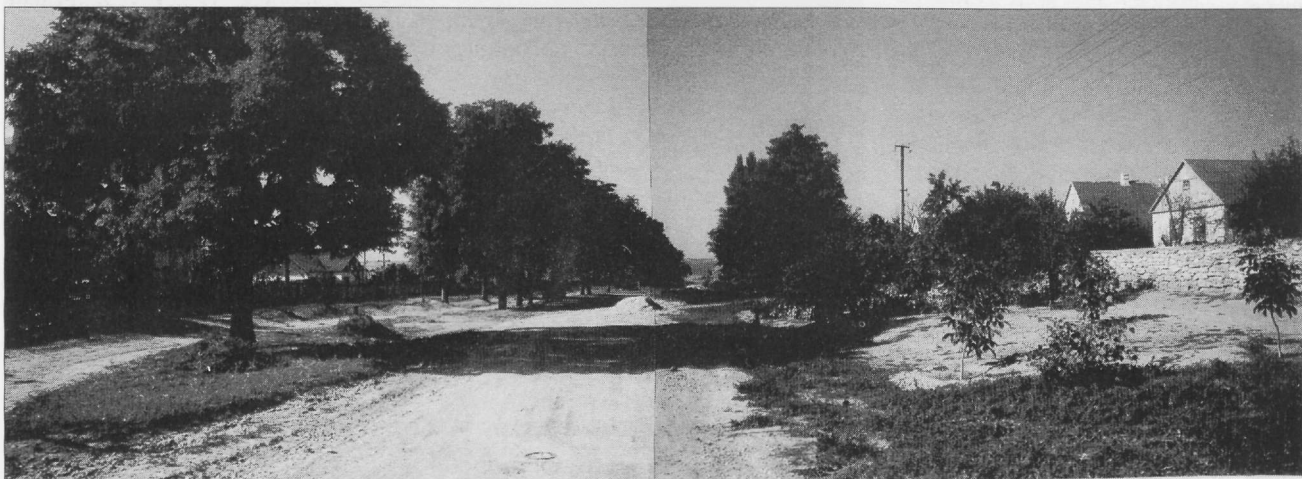
Priset är 100 kr och häftet lämpar sig som julklapp m.m.

Red.

Manfred Stenberg

Resa till Gammalsvenskby

(Maj 1991)

Bygatan vid Taknegårda i Gammalsvenskby. Kyrkan skimtar till vänster i bild. Rakt framöver skimtar den uppdamda floden Dnjepr vid Marknadsbrantan. Foro: Jörgen Hedman

Det var förmodligen i 7-årsåldern jag hemma i Estland första gången läste att det bodde svenskar även i Ukraina. Dessa skulle härstamma från Dagö och vara lika måna om sin svenskhet som vi estlandssvenskar var och förhoppningsvis alljämt är. För att i alla sammanhang betona denna sin svenskhet hade de gett sin by namnet Gammalsvenskby.

År 1929 kunde man i tidningar läsa, att byborna till följd av missväxt men för att också rädda sitt liv hade flyttat till Sverige. "Aj! Så hann jag då inte ner dit, förrän det var alldeles för sent", resonerade jag uppgivet. – Efter ytterligare några år (i början av 1930-talet) figurerade gammalsvenskbyborna ånyo i pressen: drygt 200 skulle ha flyttat tillbaka hem till sin by vid Dnjepr och som de aldrig kunnat glömma.

Under årtiondena som följde var det tämligen tyst om dessa gammalsvenskbybor, tills det 1984 gavs i svensk TV ett program med glimtar från deras tillvaro. Förra året hade dock en grupp från Sverige fått besöka dem. När jag så i mars i år i tidningen Kvällsstunden läste en annons gällande en resa dit ner, skyndade jag mig att anmäla mig.

I annonsen stod, att resan skulle gå med flyg från Arlanda till Leningrad och vidare till Moskva och Cherson i Ukraina och sista etappen med buss till Gammalsvenskby. Första övernatt-

ningen skulle således ske i Leningrad. Enär jag aldrig förr besökt denna stad, var utsikten därtill ett ytterligare dragplåster. Men knappt hade ryssarna fått betalningen (som ju alltid måste erläggas i förskott), så lät de oss förstå, att det inte skulle bli någon övernattning i Leningrad.

Den två timmar långa flygningen till Moskva gick perfekt. Visserligen fick vi sedan vänta onödigt länge på bagaget, men i gengäld brydde sig tullfolket inte om att ens titta i våra resväskor, så i det stora hela kom det på ett ut. De av er, som för några år sedan i samband med resor till Estland kunde bli skärskådade av tre eller ännu fler kontrollanter – någon enstaka blev då t.o.m. kroppsvisiterad – skulle knappast ha känt igen dagens ryska tjänstemän. Så mycket smidigare kan – och brukar – det nu gå till vid gränsövergångarna.

Liksom de flesta, som åker till Reval, blir anvisade att bo på hotell Viru, så måste vi i Moskva ta in på lyxhotellet Kosmos. Vistelsen här lämnar sannerligen ingenting övrigt att önska. Åtminstone har jag alltid varit fullt nöjd. Men så finns här också hissar, som alltid tycks fungera, och någon irriterande trängsel i dem, som hör till det ständigt återkommande på Viru, såg jag aldrig en tillstymmelse till på Kosmos.

Även maten var god och tillräcklig. Några i sällskapet passade nu dessut-

om på att förse sig med rysk kaviar, som serveringspersonalen gärna sålde mot utländsk valuta, märk väl. Efter att några gånger ha smakat kaviar – både svart och röd – lockar den mig inte alls.

På fina ställen spelas även taffelmusik. Så även här. En enmansorkester spelade, däribland flera svanska låtar, så att vi kunde sjunga med. Till hans berömmelse vill jag nämna, att han – i motsats till vad som alltför ofta sker här i Sverige – inte misshandlade våra öron med något olidligt amerikanskt. Jag hade tänkt gå fram och tacka honom just för detta, men han slutade och smög sig ut innan vi ätit färdigt.

Redan dagen därpå skulle bli den där extra dagen i Moskva. Den kvinnliga ryska guiden frågade på klanderfri svenska vilka önskemål vi hade. "Ni har säkert hört talas om Bolsjojteatern. Har ni lust att gå dit?" "Ja!" svarade en och annan men långtifrån flertalet. "Eller kanske på cirkus?" "O, ja!" ropade majoriteten och någon, som kunde även ryska, försäkrade detta med ett "da". Vid omröstningen vann dessa cirkusintresserade.

Måndagen var inne. Nu underrättade guiden oss om, att cirkusens djur och personal också måste ha en vilodag i veckan. Det är just måndagarna, så det kunde inte bli fråga om något cirkusbesök den dagen, Vi fick dock reda på, att en biljett dit skulle kosta 50 kr., vilket är värt att ha i minnet

med tanke på vad som sedermera kom att utspelas.

Att hela långa dagen bara sitta och stirra rakt fram eller ligga och spotta i taket tilltalade ingen av oss. Det blev därför en rundtur med abonnerad buss genom miljonstaden. Guiden pekade härvid ut parker, torg, kyrkor och andra sevärdheter. Det som förmodligen längst kommer att stå i vårt minne gissar jag är de två militärerna, som bildar hedersvakt på trappan utanför Leninmausoleet vid Röda torget. Till den avlidne diktatorns ära måste det här ständigt – dygnet runt och år ut och år in – stå två soldater. Skillnaden mellan dem och de som går högvakten på Stockholms slott är enorm. De svenska mannarna har t.o.m. tillåtelse att svara på frågor framställda av intresserade besökare. De i Moskva måste hela tiden (en timme åt gången) tills de blir avbytta stå lika stela som det lik de vaktar.

Dagen därpå flög vi vidare till Cherson (uttalas hersån och inte scherson) i Ukraina, en sträcka praktiskt taget lika lång som mellan Arlanda och Moskva. Hotellet vi här tog in på heter Fregatt.

Nästa dag bar det så av till Gammalsvenskby – målet för vår resa. Det blev dock inte "raka spåret". Först åkte vi till en bank för att växla åt oss rysk

valuta – den enda gångbara ute på landsbygden. Banken var fylld till trängsel framför de få kassorna. I första kassan lämnade vi in passet jämte de svenska pengar vi ville ha växlade. Detta tog självklart sin rundliga tid. Allting måste ju antecknas i detalj. Därefter måste vi ställa oss i en ny kö vid en annan kassa, där vi sedermera fick ta emot de ryska pengarna. Är ni nyfikna på växlingskursen, så kan jag meddela, att vi fick fyra rubel för en krona. Vi måste också erlægga ett struntbelopp till banken för själva växlandet.

Bussföraren hade aldrig förr besökt Gammalsvenskby och kände därför inte till vägen. Någon vägkarta över området hade han inte heller tillgång till. För resten finns nog knappast några sådana över området tillgängliga för civila personer. Några vägvisare med Zmejovka på så här 90 km från Gammalsvenskby kunde ingen förvänta sig, ty fullt så märkvärdig är byn ju inte i ukrainarnas ögon. Därför var det inte att undra över, att vi någonstans på vägen åkte fel. Intill vägen, som ledde genom ett stort åkerfält, arbetade några kvinnor och män med spadar och hackor. Chauffören stannade, steg ur, gick fram till dem och frågade dem om vägen. Det var, som vi hade haft på känn: Vi hade åkt fel – naturligtvis,

skulle jag vilja tillägga. Återstod bara att vända och åka tillbaka en 15 km eller så och sedan ta in på den rätta vägen.

Äntligen framme i byn skulle vi först bese, beundra och berömma kulturhuset. Ingen mindre än kolhosens ordförande stod på trappan och hälsade oss välkomna. Vi fick veta, att han bär ansvaret för och har att commendera över ca 3.000 själar. Av dessa gälder i runt tal 100 för att vara svenskar. Åtminstone står detta angivet i deras pass. Dock fick vi längre fram veta, att inte ens hälften av dem verkligen också talar samma språk som vi. De som kan svenska är nästan alla redan i pensionsåldern. Härvidlag är det värt att påpeka, att i Sovjet männen går i pension, när de fyller 60 år, och kvinnorna redan vid 55. Dock är det många, som fortsätter sitt förvärvsarbete också efteråt. Sedan uppbar de full pension, och lönen kommer oavkortat till.

Nästa gång vi steg ur bussen var utanför kyrkgrinden. Så där en 7 m innanför kyrkgrinden står på en stensockel ett ungefär 11/2 m högt ganska rostigt järnkors. Det har ingen anknäring till någon avliden, för på den här kyrkbacken har inget jordande av döda skett. Korset står där, för att människorna, som inträder där, ska gå fram dit och kyssa det. På just den fläck, där

Glad kväll hos systrarna Anna Utas och Emma Malmas, fr v: Emma Annas, Emma Malmas, Emma Martis, Edvin Martis och Henning Herrmann. Foto: Jörgen Hedman

det stora flertalet på så vis visat sin vördnad för Kristi kors, hinner rosten inte få riktigt fäste.

Den här stenkyrkan är den tredje helgedomen gammalsvenskbyborna uppfört i byn. När svenskarna efter häftiga ordväxlingar med de tyska grannarna väl beslutat att *ensamma* bygga densamma, sade tyskarna hånfullt: "Förr ska det växa hår på insidan av våra händer, än ni svenskar någonsin blir färdiga med er kyrka." I förtröstan på Gud skred de dock till verket 1883 och på midsommardagen 1885 kunde de förrätta invigningen. (Först två år senare hade tyskarna hunnit lika långt med sitt bygge.) – Sedan svenskarna 1929 inför avresan till Sverige plockat ner de tre i deras ögon heliga kyrkklockorna, slog de vajrar om tornets högsta partier och med hjälp av traktorer drog de ner dem. Under åren som följde förstörde tidens tand i förening med vädrets makter taket på kyrkan. (Den förföll och såg länge ut som Rosleps kapell före restaureringen.)

Då kom hit byns så driftige och av alla omtyckte präst, ukrainaren Aleksandr Kvitko. Med förenade medel och krafter iordningställde man kyrkan på nytt. Men som den rysk-ortodoxe "popp" han är, så såg han till att det i motsats till det tidigare tornet på ena gaveln nu på byggnadens mitt sattes upp ett torn med lökkupol och överst prydd med ett "ryskt" kors. Våra lutherskt-troende svenskar åsåg detta med oblida ögon. Tro inte att de kampglada gammalsvenskbyborna ger med sig så lätt! För att återställa jämvikten

satte de i gång och restaurerar nu som bäst det ursprungliga kantiga tornet med "luthersk" spira. Onekligen en säregen helgedom. Men en rysk kyrka måste – för att vara i allo godtagbar – ha *udda* antal torn. Därför kan man nu se ett mini-torn med lökkupol och "ryskt" kors även ovanpå taket över koret.

Utanför själva kyrkan hade samlats väl alla svenskar, som kunde hålla sig på benen och inte var tvungna att utbli därifrån för sitt arbetes skull. Nyfikna och med svenskarna sympatiserande ukrainare och ryssar av bägge könen (mest äldre och barn) hade också infunnit sig. Efter klädedräkten kunde jag inte avgöra till vilken kategori någon hörde. Männe det ändå inte var sina bästa kläder var och en hade på sig? Vad jag kunde se, så hade varje kvinna "duk om hue", männen däremot stod barhuvade, nu när de skulle hälsa på oss. En av dem stack dock påtagligt av från alla de andra och det var prästen. Han bar en fotsid svart kaftan och den för en präst så typiska mörkbruna höga mössan. Till hans ornat hör dessutom ett kors av silver, vilket hängde i den silverkedja han bar kring halsen. Som typisk "popp" hade han också mustasch och helskägg, och håret var inte heller kortklippt.

Förhoppningsvis minns ni, att när någon hemma i Estland hade flyttat in i ny stuga och bekanta kom och hälsade på, så hörde det till seden, att dessa vid sitt första besök förde med sig som gåva det viktigaste i matväg, nämligen salt och bröd. Något liknande mötte vi här på kyrktrappan, i det att man till

oss så efterlängtade gäster överlämnade fyra kanske 1 kg tunga vetebröd, runda med en försänkning i mitten och i denna några matskedar salt. Redan före vår ankomst hade dessa bröd varit inburna i kyrkan, där prästen över dem – förhoppningsvis även över dem som bakat bröden – nedkallat Guds välsignelse.

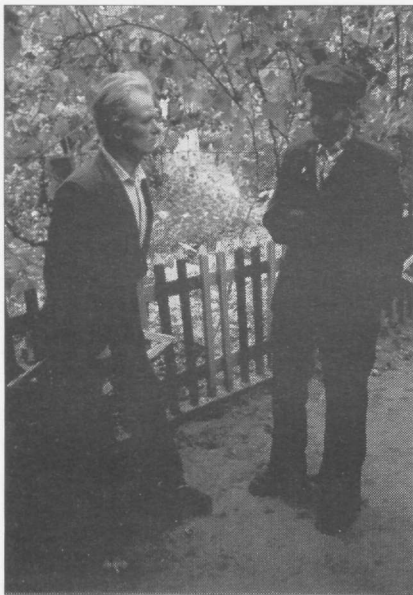
Efter otaliga handskakningar, kramar och på ryskt vis ivrigt kyssande följdes vi alla åt in i kyrkan. Som i andra ryska kyrkor saknas även här bänkar att sitta på. Alla förblir därför stående under hela tiden gudstjänsten pågår. Prästen står ju, och varför skulle inte då även församlingen/menigheten kunna göra det? Dessutom ryms det på detta vis flera människor på samma golvyta. Titt och tätt måste alla göra korstecknet och böja sig djupt. När alla människor runtomkring gör detta, så faller det sig helt naturligt att även den enskilde individen faller in i rytmen. För övrigt förhindrar detta, att folk slumrar till under den tid predikan pågår. Någon "ståkagubb" (som gick fram och tillbaka och väckte de sovande) finns det således inte behov utav. – Minst en fjärdedel av lokalen utfylles av standar med bilder av någon helig, alltså ikoner. Det finns längst bak en läktare men ingen orgel.

Jag nämnde tidigare, att gammalsvenskbyborna tog med sig kyrkklockorna till Sverige, där de nu hänger i en enkom för dem uppförd klockstapel utanför Roma kyrka på Gotland. De kvarvarande jämte den övriga lokala befolkningen har skaffat sig en "stor" (kanske 25 cm hög klocka) och tre "små" (hälften så stora och så ännu mindre). Dessa är upphängda på en "piskställning" i blott manshöjd kanske 10 m från kyrkans västra gavel. Det är prästen själv, som i egen hög person sköter (åtminstone den här gången skötte) ringningen. I den stora ringde han med vänster hand och i alla de små samtidigt med den högra.

Jag hade väntat mig, att eftersom vi tillresande var så många som 15 stycken, skulle vi bli fördelade på ungefär lika många gårdar, när det blev aktuellt med att vi efterhand skulle ha mat och husrum. (Något hotell eller någon gästgivargård finns inte i hela byn.) Men så icke! Sju (och till dem hörde jag) skulle bo – inte bara bli inhysta! – i en gård och åtta i en annan. När vi

Typisk svensk gård i Gammalsvenskby. Före 1929 tillhörde den Takne-Anschas (Andreas Utas). Gården ligger vid Takne-gårda.. Foto: Jörgen Hedman

Igor Herman och Emil Norberg i sam-
språk under hängande druvklasar i
gången in till systrarna Emma Malmas
och Anna Utas hus vid Nibigatna.

Foto: Jörgen Hedman

kom fram till "vår" gård, var bordet redan dukat, och medan vi installerade oss, bar husmor och hennes båda döttrar in läckra rätter på det stora bordet med plats för gott och väl dussinnet personer. Här i Sverige ryktas det om att de ska ha det så knappt om mat i Estland och Sovjetunionen överhuvudtaget. Någon sanning ligger det säkert i detta, men i den här gården märktes ingenting i den riktningen. Säkert beror mycket på hur man hushållar. Efteråt har jag tänkt, att det överflöd vi tycktes förmärka, kanske berodde på att vårt värdfolk före vår ankomst hade snålat in på sina egna ransoner för att kunna liksom slå på stort, när de hade gäster hos sig. Nu, sedan vi bara tackat och sagt adjö och gått, kanske de nödgas "suga på ramarna". Eller – vilket också är tänkbart – hade de bybor, som inte hade något främmande, ändå burit dit vad vår enastående husmor sedan gjorde så välsmakande rätter utav. Hur som helst så hade hon (enligt vad den uppskattande svärmodern viskade), som på dagarna varit tvungen att i vanlig ordning sköta sitt arbete inom kolhosen, måst ta nätterna till hjälp för att hinna baka det oräkneliga antalet välsmakande småkakor, som nu nästan ständigt stod framme på bordet.

Vad heter då denna "guldhöna"? Jo, Katarina Malmas. Äras den som äras bör! Andra namnkunniga i gården är

Emma Malmas. Det är nog hon, kring vilken det mesta på gården cirkulerar. Hennes ord är lag. Här är inte nu platsen att i tryck återge allt den kvinna nödgats utstå under sina 72 somrar. (På ryska heter faktiskt "år" i flertal precis detsamma som "sommar", nämligen let.) Det får räcka med att jag nämner, att hon i tio års tid varit förvisad till Sibirien. Vistelsen där knäckte henne likväl inte. Det krävs mer än så för att kväsa en gammalsvenskbybo i synnerhet en eldsjäl som denna alltså rent av spralliga Emma.

Emmas snart 50-åriga son Johannes är ende karlen i huset. Men det finns en kvinna till, nämligen Emmas 77-åriga syster Anna Utas. Båda systrarna är numera änkor.

I tidningen Land från dec. 1989 skrev en rikssvenska, efter att ha besökt gammalsvenskbyborna, så här: "De som gått i svensk skola, kanske både i Ryssland först och sedan i Sverige, talar god och vacker, lite ålderdomligt svenska. De andra pratar *en dialekt som går att förstå*." (Min kursivering.) Jag, som på fädernet precis som våra anförvanter där nere, härstammar från dagösvenskarna, var mycket spänd på att utrona i vad mån även jag nu skulle förstå språket därstädes. Till min lilla överraskning och stora tillfredsställelse kunde jag konstatera, att deras munart är mera lik den dialekt vi talade hemma i Rikull än den man begagnade sig av i de geografiskt mera närbelägna Vippal och på Rågoarna, för att inte tala om runöbornas tungomål. Med på färden var fyra ättlingar till gammalsvenskbybor-

na och som nu huvudsakligast är bosatta på Gotland. Dessa och jag pratade mest just "gammalsvenska" med våra släktingar där. Dock kan de också "högsvenska", d.v.s. rikssvenska. Men "ärens och hjältarnas språk" därstädes är onekligen i utdöende. Detta sorgliga faktum går det inte att blunda för, ej heller går det att förhindra, är jag rädd. De som alltså behärskar detsamma är alla i pensionsåldern. Deras barn kan (med få undantag) svenska endast knaggligt, och barnbarnen är ute ur räkningen. Förklaringen till detta sorgliga faktum – denna tragedi – som just nu utspelas där borta är mycket enkel – och tyvärr fullt logisk. Låt mig ta som ett mycket typiskt exempel det hem, där vi bodde. Johannes är gift med den redan omnämnda Katarina. Hon är ukrainska (eller möjligen ryska). De har två döttrar i 20-årsåldern. Dessa är redan gifta med var sin ukrainare (möjligen ryss). Det allmänna språket på gården är därför ukrainskan, ty det är också det *alla* i byn behärskar. – En kvinna i 50-årsåldern berättade mig följande. Jag är gift med en ukrainare. Vi har en dotter. Jag ville, att hon skulle lära sig även svenska, så jag pratade svenska – nåja, gammalsvenska – med henne. När hon börjat i folkskolan, kom läraren hem till oss och sade: "Ni måste sluta upp med att tala svenska med er dotter, annars får hon bara svårare att lära sig ukrainska och ryska." För – som jag trodde – flickans bästa slutade jag då upp med att prata svenska med henne. Nu kan varken hon eller jag någon svenska".

Fortsättning följer i nästa nummer.

Svenskbybor: Emma Malmas, Emma
Martis (f Knutas) och Edvin Martis.

Foto: Jörgen Hedman

Prästerlig förbrödring: Henning Herrmann och Kjell Knutas flankerar den ukrainsk-ortodoxe prästen Alexander Kvito med son.

Bilden visar också hur den gamla svensk-lutherska kyrkan i Gammalsvenskby omvandlats till en ortodox kyrka invändigt.

Foto: Jörgen Hedman

Med hälsningar från Gammalsvenskby

av Jörgen Hedman

Besöket

Den femte september reste en grupp om fem personer till Ukraina med uppdraget att besöka de svenskar som fortfarande är bosatta där. Gruppen bestod av kyrkoherde Kjell Knutas med fru Inger från Skövde, komminister Henning Herrmann med fru Ann-Marie från Vall på Gotland samt undertecknad, Jörgen Hedman från Stockholm. Båda prästerna är av svenskbysläkt

Prästernas uppgift var att på Svenska kyrkans uppdrag utföra sådana kyrkliga tjänster som det inte varit möjligt att utföra i byn sedan pastor Kristoffer Hoas lämnade byn i slutet av år 1928. Det rörde sig om nattvardsgång, välsignande av begravda och döpta mm.

Dessutom skulle Kjell Knutas och Henning Herrmann uppmantra svenskarna att bilda och låta registrera en svensk luthersk församling hos myn-

digheterna i Ukraina. Min uppgift var att dokumentera besöket för Sveriges Radio samt insamla ytterligare material för en kommande bok om Svenskbyborna. Förra sommaren hade dessutom två svenskbybor från Ukraina, Emma Malmas och Emil Norberg, kommit upp till Dagö när jag anordnade en resa för svenskbybor från Gotland till deras förfäders hemö. Så nu kunde det bli tal om att återgälda visiten hos våra vänner.

Svenskbyborna

Byn Gammalsvenskby grundades år 1782 på floden Dnjeprs vänstra strand, en bit ovanför Berislav. Området var nyligen erövat av ryssarna från det turkiska riket. De väldiga öde slätterna behövde också bosättare för att Katharina den Storas och hennes minister Potemkins drömmar om ett ryskt svar-tahavsvälde skulle gå i uppfyllelse. När 1200 dagösvenskar sades upp till

avflyttning av sin godsägare greve Stenbock utnyttjade Potemkin situationen till att både locka och tvinga dessa svenskar att utvandra till den fjärran belägna nyryska provinsen.

Av de 1200 som lämnade Dagö den tjugonde augusti 1781 återstod efter strapatserna och de första årens sjukdomar i den nya miljön endast omkring 135 individer.

Trots detta lyckades svenskbyborna inte bara överleva som folkgrupp, utan även växa till både i antal och i välmåga. Visserligen lade tyska kolonister under sig 3/4 av svenskarnas mark i början av 1800-talet, men svenskarna hade också ett visst skydd av att bykomplexet hade fler invånare.

Så levde svenskarna i Ukraina i flera generationer i sin by, de växte kontinuerligt till i antal och byn kunde inte föda alla. Några sökte sig till Kanada eller till Sibirien för att finna jord.

Så kom revolutionen i Ryssland med en helt förändrad levnadssituation för landets bebyggare. Sommaren 1929 lyckades 888 personer, nästan hela Gammalsvenskbys totala befolkning, sånär som på 15–20 personer, att få tillstånd att lämna Sovjetunionen. De lämnade kollektivisering, åsiktsregistrering och ateistisk propaganda i Stalins Sovjetunionen.

Nu kom denna första invandrargrupp i modern tid till ett Sverige i ekonomisk kris. Drömmen om att få återuppta arbetet som självägande bönder slog inte in för alla. Svenskbyborna fick pröva på arbete som pigor och drängar, som statare och jordbrukspraktikanter – men i några fall också arbetslöshet. 250 svenskar reste av olika orsaker tillbaka i tre omgångar under åren 1929–31. Här fanns följande släkter representerade: Albers, Annas, Buskas, Hansas, Herman, Hernberg, Hinas, Hoas, Knutas, Malmas, Martis, Norberg, Portje, Sigalet, Tinis och Utas.

Tillbaka till Ukraina

Tillbaka i Gammalsvenskby bildade några av byns egna röda tillsammans med de nedresta rikssvenska kommunistaktivisterna Kasper Gustafsson och Edvin Blom kolchosen "Det svenska kommunistpartiet". Kyrkan avkristnades och kom att användas som kulturhus och allt kyrkligt arbete förbjöds. Nu kom barndop och begravning att skötas i hemlighet av en rad av modiga kvinnor. Bland dem som skött denna tjänst genom åren kan nämnas: Anna

Portje, Maria Norberg, Kristina Sigalet m fl, och sist men inte minst – Emma Malmas.

Några missväxtår och en orimligt högt satt produktionskvot orsakade en riktig svält åren 1932–33. Hjälpändningar från Sverige, med framförallt pengar, lindrade nöden men gjorde också myndigheterna misstänksamma under en tid när all kontakt med utlandet var stämplad som antisovjetisk.

Under stalinförtryckets värsta period. 1937–38, slog NKVD (KGB:s företrädare) till. Egna angivare i byn stod bakom att 20 svenskar och 20 tyskar fördes bort och misshandlades, för att sedan avrättas. Byborna levde i skräck och alla väntade att utrensningpatrullen skulle komma nattetid och banka på just deras dörr.

Kriget

Sommaren 1941 bröt det tysk-ryska kriget ut. I augusti/september nådde tyska elittrupper ur Waffen-SS fram till Djnepr. Många ukrainare och rysslandstyskar hälsade dem som befriare. Tre av trettioalets angivare avrättades av tyskarna. Nu vände sympatin i antipati när tyskarna klargjorde att Ukraina skulle ställas under militärstyre och att man inte hade några planer alls på att ge jorden tillbaka till bönderna. Dessutom stöttes både ukrainare och andra av SS-truppernas ateism och hårda raspolitik.

Efter slaget vid Stalingrad bröt den tyska östfronten delvis samman. Myndigheterna beslöt att evakuera alla "folkstyskar", dit även de knappt 300

svenskarna räknades, hem till Tyskland. Delvis följde man riksriksminister Himmlers plan, som gick ut på att befolka det ockuperade Warthegau i Polen med pålitlig arisk befolkning. Under svåra flyktlika förhållanden transporterades svenskbyborna upp mot Tyskland. Nu kom gruppen att delas upp; hälften skickades till Warthegau, medan den andra hälften anlände till uppsamlingsläger vid Offenburg i Baden.

När fredsslutet kom i maj 1945 lyckades ett femtiotal svenskbybor ta sig till Sverige, medan de övriga sändes tillbaka till Sovjetunionen. Vid gränsstationerna till Sovjetunionen kom domarna: mellan 5 och 25 år i arbetsläger eller fångläger i Sibirien och detta gällde alla, kvinnor som män, gamlingar som spädbarn. 1947–48 fick emellertid de allra flesta svenskbybor tillåtelse att återvända till sin hemby. Knappt 200 personer, mest kvinnor, barn och åldringar reste hem. Många hade fått begrava sina barn, makar och föräldrar i den frusna sibiriska tajgan.

Byn var sig inte lik när de kom tillbaka. Många främlingar hade flyttat in. Namnet Gammalsvenskby/Staroswedskaja fick inte längre användas. Byn fick heta Verbivka (Pilträdsbyn). Det dröjde dock inte länge förrän alla byarna i området, Svenskbyn och de tre f d tyskbyarna, gemensamt fick heta Zmejevka, direktöversatt efter den största tyskbyn – Schlangendorf. Byarnas kollektivjordbruk slogs också samman till ett statsjordbruk, en sov-

Svenskar och ukrainare i samtal efter gudstjänsten.
Prästen Alexander Kvito avtackar Henning Herrmann.
Foto: Jörgen Hedman

Syskonen Sigalet: Emil, Martha och Anna vid sin mor Kristina Sigalets grav på gravgården i Gammalsvenskby/Verbivka. Foto: Jörgen Hedman

chos. Åren 1953–55 dämades floden Dnjepr upp och den gigantiska kraftverksdammen Kachovka bildades. En tredjedel av den gamla Svenskbyn lades under vatten. De drabbade invånarna fick en hygglig ersättning och lät bygga nya bostäder åt sig en bit upp inåt stäppen. Sakta återvände livet till det som möjligtvis kunde kallas det normala.

Nutidshistoria och dagsläge

1965 fanns det en möjlighet för de kvarvarande svenskarna att under Chrustjevs tövaderspolitik få utvandera en andra gång. Lokalförvaltningen i Zmejevka motsatte sig dock detta och emigrationen uteblev. Under denna tid anlände dock ett 15-tal svenskbybor som bott i Kasachstan. Efter detta föll mörkret igen och kontakterna mellan byborna och deras släktingar i Sverige upphörde nästan. Först 1988 blev det möjligt för en grupp svenskbybor från Sverige att besöka sina släktingar i Ukraina igen. Det finns idag i området 116 personer som registrerats som svenskar och ytterligare cirka 100 som har svenskt påbrå. Ett knappt tiotal talar och förstår högsvenska, ett femtiotal talar den gammalsvenska dialekten och av de övriga anser sig många vara svenskar på grund av sin härkomst. Många har gift sig med tyskar eller ukrainare och förlorat sitt svenska språk, men det finns en kärna av svenskar som träffas ofta. Framförallt vid dop och begravning, men också vid jul, nyår och första maj.

Vid vårt besök hann vi träffa de flesta av svenskarna. Söndagen den

åttonde september var en märkesdag för byborna. Då firades den första gudstjänsten på svenska sedan sommaren 1929 i kyrkan. 150 svenskar och svenskättlingar var närvarande och ungefär 100 av dem tog nattvard på lutherskt vis. En kör bestående av tio kvinnor och en man ledde församling-

Tisdagen den tjugonde augusti invigdes vid Korsbacka/Ristimägi på Dagö en minnessten till minne av dagösvenskarnas förvisning till Ukraina. Detta alltså på dagen 210 år efter denna händelse. Ett 20-tal svenskbybor från Sverige var närvarande. Minnesstenen består av en halverad kvarnsten från svenskbygden. Vid Korsbacka hölls den sista bönestunden för svenskarna som lämnade Dagö under ledningen av kyrkoherde Carl Forsman från Röieks.

Foto: Urmas Selirand

ens sång i de psalmer man kunde sedan gammalt. Rörande var att se brudparet Annas, han svensk och hon ukrainska, som väntade nästan fyra timmar efter sin ukrainsk-ortodoxa vigsel för att också bli välsignade på svenska! Efter gudstjänsten beslöt församlingen att utse en interimstyrelse på fyra personer som skulle ordna för att församlingen återupprättas och sedan erkännas av myndigheterna. De fyra var: Emma Malmas, Emil Norberg, Alvina Bila (f Norberg) samt Simon Norberg.

När detta var avklarat besökte församlingen och de svenska prästerna byns gravgård för att välsigna gravarna där. Kjell Knutas betonade där speciellt att det verkligen inte var fråga om att underkänna den begravning som förrättats av de troende kvinnorna genom tiderna som gått, utan att detta här var en bekräftelse på det stora arbete som lagts ned. Emma Malmas yttrade följande ord om det som varit: "Vi ha ju inte kunna stjalpa våra kära avlidna i gravarna som hundar!"

På måndagen besökte vi gravgården i Schlangendorf-delen av Zmejevka och därefter vidtog hembesök med nattvardsgång för äldre och handikappade.

Svenskarna i Ukraina har det relativt sett bra. Trots att det är tomt i butikerna och det därmed nästan inte finns någonting att köpa, så är de ju självförsörjande när det gäller kött, grönsaker, frukt mm. Det som oroar de sista svenskarna är att tyskarna flyttar bort. Eftersom många svenskar är ingifta med tyskar så kommer även de att flytta. Dessutom vill inte ungdomen stanna på landsbygden. För de unga med svenskt påbrå ligger det avlägsna Sverige och lockar som en glittrande hägring. Vi kanske inte tyckte att det lät som en god lösning, men det är ju lätt för oss att säga. Vi lever ju inte i den sjudande kittel som det sönderfallande Sovjetunionen utgör. Cirka tio procent av de 330 barn som går i Svenskbyn/Verbivkas skola har svenskt påbrå och för deras del hoppas skolans rektor att det i framtiden skall finnas möjlighet att anordna frivillig svenskundervisning. Om inget sker kommer svenskheten att dö ut inom en generation, få se vad framtiden skall utvisa.

Tisdagen den tionde september lämnade vi "Gammalsvenskby", avvinkade av tårögda vänner. Innan avskedet fick vi lova att komma tillbaka och att ombesörja att byn två gånger per år får svenskt prästbesök. SKE ALLTSA!

Åter till hembygden efter nästan 50 år

Kustvägen är grusad och dammet är olidligt. Viken är sandig med en stenig strand, den strand som vi lämnade med fiskebåtarna för 48 år sedan.

Av barndomshemmet är bara grunden kvar. Gräset på gårdsplanen är meterhögt och träd och buskar har tagit över. Man har svårt att förstå att det är samma mark och ställe där man som barn lekt, på en torr och stenig gårdsplan med stora granar runt omkring.

Byarna är tomma. Byborna är skingrade runt världen. Bara en liten spillra har nu kommit tillbaka och vandrar med obeskrivbara känslor runt på minnenas stigar. Det är mycket varmt sista dagarna i juli 1991, höbärningen pågår i bygden och vi hjälper till så gott vi kan.

Den sköna fina sommaren innebar för ett 90-tal "svenskar" med estnisk anknytning en fantastisk resa till sin födelsebygd som äntligen blivit fri att besöka. Tallinn – där vi efter en angenäm resa fick ett översvallande varmt mottagande av släktingar och vänner – lämnade vi genast för bussresan till födelsebyarna vid kusten och för en del båtresa till Rågöarna.

Eftersom jag personligen besökt Tallinn många gånger, första gången redan 1972, så dominerade denna gång, den sedan lång tid gnagande längtan hem till den bygd "där som barn jag lekt" och där jag påbörjat min skolgång.

Under bussresan mot kustbyarna upptäckte vi snart att det inte var den vanliga vägen mot Keila vi färdades

på. Nej nu åkte vi på kustvägen som enligt vår chaufför öppnats föregående år. Även ortsbefolkningen tilläts trafikerar denna tidigare förbjudna väg. Själv kände jag en obeskrivlig spänning i att färdas genom den skog och de marker där våra föräldrar och förfäder trampat många steg.

Första närbakten med hembygden blev S:t Mathias kyrka som ligger högt på strandbanken. Våra föräldrar brukade berätta, att de sett kyrkan från Vippalviken. Den lyste så vit över bukten när segelfartygen färdades hemåt till Vippal, Korkis och djuphamnen vid Paldiski.

Vid kyrkan hade mängder av festklädda människor från trakten mött upp. Tillsammans med dessa fick vi nu delta i en minnesgudstjänst på flera språk. Tal hölls av präster vilkas förfäder tidigare verkat i denna bygd och de själva hade lekt där som barn. Allt kändes helt fantastiskt och mycket högtidligt. Man blev överväldigad av alla nya intryck. Som en dröm igen.

Kulmen nåddes när vi efteråt inbjöds till ett fantastiskt kaffebord, dukat i det fria utanför kyrkan. Ett stort tack alla ni kvinnor och män som ordnat detta. Församlingshemmet var ganska nytt sedan det gamla förstörts. Prästen Jutta Sürak berättade, att konfirmentionsundervisning nu också ordnades där.

Efter kaffefesten fortsattes färden med bussarna till våra olika övernattningsorter, Korkisby, Vippal och för vår del Mose Nömme, där vår blivande värdinna hjärtligt tog emot oss.

Under dessa fina soliga minnesrika fem dagar i vår barndomsbygd var vi alla utplacerade hos vänner och släktingar. Själv fick jag vandra min skogsväg till skolan. Av folkskolan i Apelka finns endast grunden kvar. En fantastisk blomsterprakt lyste fortfarande på skolgården, dessa underbara sommarblommor som år efter år fortsatt växa och blomma trots alla fientliga steg som gått över dem under dessa isolerade år då inga normala kontakter fått förekomma mellan människorna.

Dessa mina barndoms stigar känns som gudomlig mark. Där är Kolviks udde, som i dag enbart har militär bebyggelse. Inga nät och fiskredskapsbodar, men enbuskarna växer som förr.

Det hörs inte något klagande från människorna, de som måste bo i denna tvinande och bortglömda bygd. Alla ville göra det bästa för oss. Havet hade samma färg som förr liksom melodin från vågorna och skvalpet mot gruskanten när vi satte oss vid stranden. Vi spanade mot horisontlinjen långt därborta i väster.

Det är många gånger svårt att i ord uttrycka de känslor som man upplever. Att komma till Kors kyrka och Vilivala gamla kapell och kyrkogård. Att vandra vid ruinerna av Apelka svenska skola, på estniska Alliklepa. Alla de blommande ängarna och deras blomprakt.

Nu när vårt kära Estland åter blivit fritt kommer vi igen.

Rita Norrman

Nargö en septemberdag 1991

Välkommen till Tallinn skrev mina vänner. Vi kanske kan åka till Nargö. Dimman låg tät morgonen den 29 september. Efter hand lättade det och vi, sex f d nargöbor åkte med militärens båt till Estersido på Nargö. En dressin mötte oss i hamnen och förde oss nästan till Hülkarsändan.

Vi började vandringen vid Männiko, genom Storbien till Lillängen och

samma väg tillbaka. Vi gick till kyrkogården, som är svårt vandaliserad. Endast krokiga järnkors finns kvar. Vart har alla gravstenar tagit vägen?

Det finns inga hus kvar. Endast husgrunder, infallna källare och brunnar kunde vi finna.

Vi stannade vid kyrkan, som ännu står upprätt, men någon har berövat den både virke och takplåtar.

Vi stannade upp vid Smitts. Med utsikt över det som en gång varit Storbien satt vi på min farfar Valli Frans gamla boplatz och förtärde den medhavda maten.

Jag gick ner till stranden, såg ut över hamnen. Stenarna finns kvar. Vad kan en sten berätta.

Margit Rosen Norlin

46 dygn i Estland sommaren 1991

I min föregående artikel "Seminarium i Reval och besök på kära platser" (Kustbon mars 1990) siade jag, att de baltiska staterna blir självständiga kanske redan i år och **UNDRET HAR SKETT!** Trots att detta nya, något i början känslomässigt överkliga förhållande råder för alla dem, som på ett eller annat sätt berörs av uppvaknandet ur den 50-åriga "Törnrosasömnen", kan det för läsekretsen vara intressant att taga del av vissa upplevelser/erfarenheter, som min maka Thea och jag erhöi i Estland 91-06-19 – 91-08-04.

Resan företogs per bil från Algarve i södra Portugal till Stockholm (434 mil) och därifrån med "Nord Estonia" till Reval. Fartygets redare Estline firade under vår resa (91-06-18) ettårsjubileum av dess premiärresa på Estland och det var extra festligt på fartyget och glädjen stod högt i tak och alla passagerare, utom de som betalat resan i rubel, bjöds på champagne av rederiet.

Som bekant, har myndigheterna i

Estland bestämt, att före 27 december i år skall de som önskar erhålla konfiskerade egendomar/fastigheter i retur eller få kompensation, till vederbörande distrikts handläggningskontor inlämna ansökan enligt fastställd blankett. Om förutvarande ägare/ägarna bor t.ex. i Sverige, är det enklast (om möjligt) att medtaga all ev befintlig dokumentation inkl. fotografier. Om t.ex. byggnader är förstörda/bortförda, ursprungliga ritningar inte finns, erfordras skriftliga beskrivningar av minst två personer (får ej vara arvingar), som helst bott i ifrågavarande hus eller varit på besök där. Om det inte är möjligt för ännu levande f.d. ägare, att själv resa till Estland för att på plats ordna vad som ordnas skall, måste fullmakt av f.d. ägare på någon annan skrivas.

Om vederbörande förutvarande ägare vistas på sjukhus/åldrvård, godtages som namnteckningsbevittnare huvudläkaren **tillsammans** med den avdelningsläkare, som svarar för veder-

börande person. Titlarna huvud- respektive avdelningsläkare skall tydligt anges tillsammans med sjukhusets namn, adress, tel.nr, etc.

Estniska myndigheter godtager inte dokumentöverföringar via telefax. Eftersom postgången med Estland är mycket tidskrävande och osäker bör man själv eller genom betrott ombud i Estland (de estniska myndigheterna sänder ingen korrespondens till andra länder!) tillse, att dokumenten inlämnas till rätta instanser och att dessa förses med adress i Estland dit besked kan sändas.

Jag hade glatt mig mycket åt att närvara vid midsommarfirandet i Birkas men jag föll i den enkla fällan, att Estland d.v.s. esterna inte firar högtiden samma dagar som estlandssvenskarna och svenskarna. Esterna firade Midsommandagen den 24 juni så när vi ankom till Birkas den 23 juni återstod enbart förkolnade rester bakom Nuckö gymnasium från firandet dagen innan

Den gamla borgen i Hapsal. Foto: Sven Svärd 1991

och besökarna från Sverige hade redan rest iväg...

Tyvär var det för oss omöjligt att få tidsmässigt tillräcklig lång kontakt med de fåtal estlandssvenskar från Sverige, som vi träffade på olika platser i Estland. Det tycktes som om den välbekanta västerländska åkomma stressen även huggit tag i de en gång för 50 år sedan lugna och ganska sävliga estlandssvenskarna. Nu tycktes alla, trots att de var pensionärer, ha tidsplaner på timmar och minuter, som skulle hållas till varje pris under några dagars besök i deras födelse-land för att skynda tillbaka till hemmen i Sverige. Hur skall då vi äldre estlandssvenskar tillräckligt kunna motivera våra ättlingar och andra att stanna i det vackra Estland mer än några dagar när vi själv har "eld i baken"? Varför inte föregå med gott exempel och stanna i Estland 2 - 3 månader varje sommar, speciellt nu när Estland återigen är självständigt? Låt oss bygga hus på våra gamla platser kvickt, må vi komma tillsammans åtminstone hela somrarna och tillsammans besöka gudstjänster där så låter sig göras på våra gamla, kära platser! Låt oss medtaga våra ungdomar till badstränder milvis med härlig, vit sand och kristallklart havsvatten som i Roosta! Vill ungdomarna "slå runt" är det inte långt till Reval, som har ett otroligt nöjesutbud där ett par kabaréer stänger först 03.00. Och vilka härliga restauranger typ Vana Toomas (gamle Toomas) vid Rådhusplatsen, Sub Monte på Rütligatan mittemot Niguliste-kyrkan. Båda belägna i hundratals år gamla källare. Restaurangen 150 meter upp i Revals TV-torn (vilken utsikt!) ej att förglömma!

Jag känner inte någon plats i världen, som på somrarna har så många högklassiga internationella musikevenemang som Reval. Varje dag och kväll spelar orkestrar i gamla stadsdelen på gator och torg, musik och sång i kyrkorna med medverkande från hela världen! Bland det mest fantastiska, sköna, som vi någonsin upplevt var "Bridges of Song" (broar av sång) på "Laluväljakul" (sångplatsen) vid havet i Pirita. Den 7 juli uppfördes av tidvis 13.000 (tretton tusen) sångare **samtidigt** på scen inför 100.000 åhörare ett storinternationellt program, som under fem års tid förberetts i huvudsak av USA och Estland. Körer från en mängd länder, t.o.m. från Japan deltog. Vi hade fått i uppdrag från några länder, att "kartlägga" gyttebadsanläggningar i Estland och den bästa fann vi där Pirita sandstrand slutar (från Reval sett),

det s.k. Kirovska sjukhuset i Haabneeme, som använder gyttebad från Hapsalbukten. Dessa gyttebad är bra mot nervösa besvär, reumatiska värkar och många andra åkommor. 14-24 dagar åtgår för en kur. Thea tog gytte- och tallextraktbad och blev av med sina reumatiska värkar! Kostnaden (gäller t.o.m. 1991) är US-dollar (eller motsvarande konvertibel valuta) 60 per dag. Priset inkluderar plats i dubbelrum på sjukhuset, behandlingar, tre mål mat per dag. Sjukhuset ombesörjer transport från och till Revals flyg- eller sjöhamn, ordnar rundturer i **hela** Estland för sina patienter m.m., m.m. Om någon önskar fylligare information (jag har ca 6 A-4or), kontakta mig gärna! Kanske utgör detta för några en "sista" möjlighet att bli av med irriterande besvär och vägen till ett bättre, skönare liv.

Eftersom den officiella växelkursen var ca en krona (Skr) mot 41/2 rubel var det otroligt billigt att vistas i Estland! Några exempel omräknade i skr: Månadsbiljett på Revals bussar och spårvagnar 1:30 (en krona trettio öre), hälften för pensionärer. Obegränsat antal resor! Dubbelrum på Olympiska Sporthotellet i Pirita, 50 meter från havet med utsikt över Reval från rumsverandan 8:50/dag. Tillsammans för två, dock utan måltider. Pipi pensionat i Hapsal debiterade 12 för två i dubbelrum. "Fina" middagar med champagne, förrätter, huvudrätt, efterrätt, snapsar eller vin kostade mellan 5-10 per person och då ingick i regel levande musik. Starköl i affärerna 30 öre per 1/2 l, i Kommertsbutiken i början av Narvavägen (intill Viru Hotell), Reval får man utan ransoneringskuponger köpa t.ex. fin konjak för 13 per 1/2 l och 1/2 l 45%-igt brännvin (Viru Valge) 8:50. Jag körde vår bil på 93-oktanig bensin (kör i vanliga fall på 98 men motorn arbetade bra), 12 öre/l. Vitsen med det hela var naturligtvis, att betala i rubel. Bilförsäkring är inte obligatorisk i Estland och ingen av de av mig tillfrågade många bilägarna hade försäkring. Det går bra att i Estland köpa en tillfällig bilförsäkring för skada på tredje person om man inte köpt försäkring i utlandet. Vi planerar att tillbringa varje sommar i Estland...

Ivar Boman
Apartado 125
Vale da Telha
P-8670 ALJEZUR
Portugal
Tel. (082) 98 393

SOV har de senaste åren som bilaga till Kustbons julnummer utöver **sitt eget inbetalningskort för prenumeration och medlemsavgift till postgirokonto 35 13 11-6** också bifogat ungdomsföreningen SONG:s inbetalningskort. I år medföljer dessutom Samfundets för Estlandssvensk Kultur i Estland tidskrift RONOR:s inbetalningskort.

Det gäller nu att hålla isär dessa kort, så att Du betalar in till rätt förening.

Således:

Prenumeration på Kustbon och medlemskap i
SOV = p.g 35 13 11-6

Prenumeration på
SONG-häftet/medlemskap i
SONG = p.g. 486 15 63-7

Prenumeration på
RONOR = p.g. 74 54 05-1

Slutligen:

Glöm inte skriva Ditt namn på inbetalningskortet

Red.

Efter resa till Hapsal och Ormsö gällande markfrågorna hålles

INFORMATIONSMÖTE

i Rågsveds Folkets Hus (T-bana 19)

**Söndagen den 15 december
kl. 12.30 - 14.30**

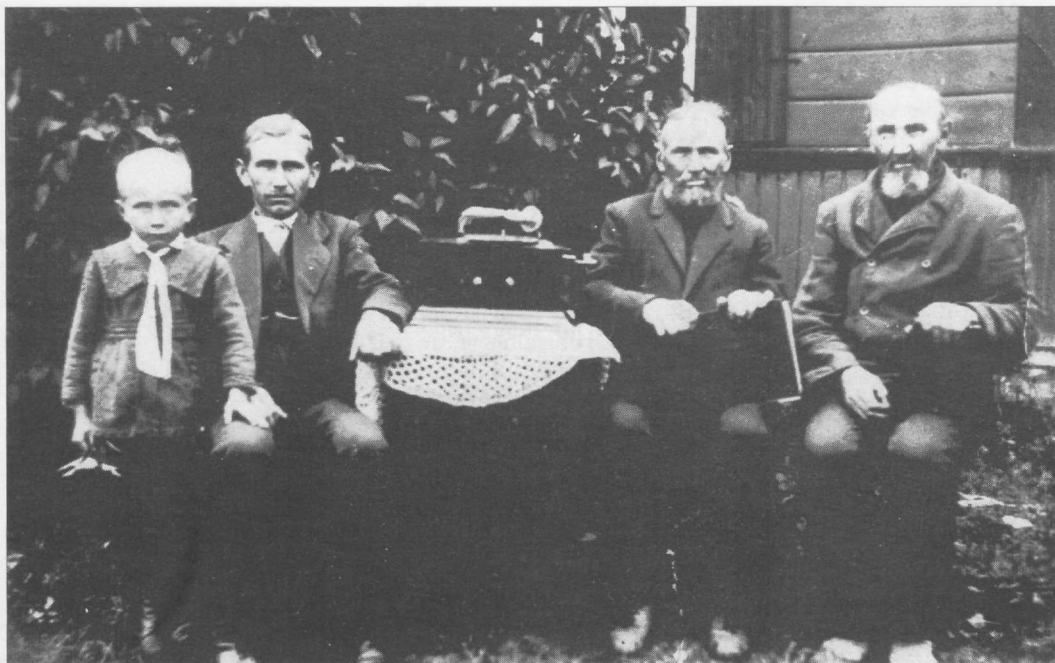
Alla hjärtligt välkomna!

ORMSÖ HEMBYGDSFÖRENING

Fil.dr. Svante Lagman,

Linköping, har av Kungl. Gustav Adolfs Akademien tilldelats ett pris på 10.000 kronor. Priset delas ut i Uppsala den 6 november i år. Svante Lagman har fått pengarna för sin avhandling "De stungna runorna", som behandlar stavningen under vikingatiden. Svante Lagman arbetar på runverket, Riksantikvarieämbetet i Stockholm, men är bosatt i Linköping.

Fyra generationer Borrman vid syrénbersån som finns kvar än i dag. Fr.v. kusin Valdemar, farbror Anton, farfar Johan och farfars far Mats. Kortet är taget i början av 1920-talet. Grammfononen på bilden tillhörde Bentas Josef.

En resa i tid och rum

Det är tidig morgon veckan efter mid-sommar när jag vaknar i mitt och mina syskons gamla sovrum i Jakasgården i byn Spithamn, som ligger på udden som klyver Östersjön och Finska viken.

Solen har redan stigit ur havet och tränger in genom gardinen, det är ljust inne. Inga koskällor och råm väckte mej den här gången som förr, varslade om att det var dags att valla korna till "Träsket". Men då hade mor säkert väckt mej redan, nu ligger hon och sover lugnt i rummet intill. Mycket förändras på femtio år. Ett ljust kvitter utanför är dock detsamma som i barnomens dagar, jag drar undan gardinen och ser den långstjärtade ladusvalan singla förbi precis som förr. Ett minne, en långtans återseende har blivit uppfyllt. Asken här utanför, det så karaktäristiska trädet för bygden, där starflockarna brukade slå sig ner och föra ett så larmande oväsen, att far slog ihop händerna med en smäll och skrämde iväg dom till en annan ask vid en annan gård, den har växt till sig något.

Var det manne vikingakungen Yngvar som hade med sig ett frö från den livskraftiga asa-asken Yggdrasil, fortplantande sig in i framtiden? Här på udden lär han dock enligt isländsk

sagolegend ha slutat sin bana. Uddar har ju alltid haft en strategisk betydelse. När man spejar ut över havet ser man vida omkring, i ofärdstider den lede fiendens ankomst, i fredligare tider en väntad skuta eller båt med kära anförvanter. Tankar och funderingar drar i väg, jag borde egentligen sova fortfarande men varken kan eller vill. Det historiska perspektivet fånglar och det är 47 år sen jag låg här sist. Jag kan just undra hur långt tillbaka i tiden sjöfarande sökt lä och vila här, för fortsatta färder öster eller västerut. Hur länge udden är nyttjad som fast boplatz är också svårt att veta, men byn lär vara känd som ett svenskt samhälle från ett gränsdragningsprotokoll omkring år 1340.

Jag ligger och tänker på gården och hur länge sedan släkten började odla den jord som sedan i generation efter generation bidragit till familjers försörjning så intimt sammanvävt till ett beroende. Den jord som i dag inte längre är öppen brukbar, utan som med obönhörlig konsekvens återtagits av buskar och träd. Nu vänder vildsvin den torva som förr var plogens självklara uppgift. Inga slätterängar har längre försörjningsuppgifter mot hästar och kor, det som under århundraden varit livets nödvändighet. Ett sätt

att leva fick ett abrupt slut när Stalin och Hitler kolliderade i sina imperialistiska strävanden.

Det första namn som är omnämnt i samband med gården är Hans, troligen född omkr. 1660. Själva gårdsnamnet Jakas kan någon utflyttad från Roslep eller Bergsby Jakas ha tagit med sig. Därför vill jag ändå tro att han inte var den första i släktleddet som brukade gården. Sonen Hans Hansson (1692) måste ha haft gott gry i sig som överlevde nöddår, ofred och pest under 1710-20-talet när gårdarna i byn reducerades från 13 till enbart fyra. Vid den tiden fanns det ändå 21 barn i byn, så redan 1795 är där 12 gårdar igen. Hans' son, som också hette Hans (1725), har lämnat ett påtagligt minne efter sig i form av den rian som han tillsammans med sin son Anders Hansson (1751) byggde år 1773 och som står kvar än i dag. Jag minns att min farbror Anton som var historiskt intresserad visste berätta att det var en stadsmurare från Reval som hade murat den stora ugnen i rian.

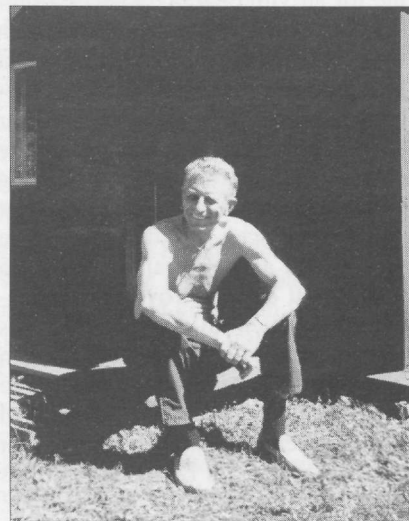
Anders son Mats (1795) var den första i släkten som tog det fasta släktnamnet Borrman. Tagandet av fasta släktnamn blev ju allmänt tillåtet under 1800-talets början. Hans gravsten står för övrigt kvar på Rosleps kyrkogård.

Farfars far som också hette Mats (1837) var en riktig krutgubbe, blev 88 år och arbetade in i det sista. Ett lårbensbrott lär ha förkortat hans liv. Mitt minne av farfar Johan (1861) är att han ligger död just i detta rum som ursprungligen var farfar och farmors sovrum. Blicken går mot taket med sina handsågade kluvna stockar med flatsidan nedåt och rundningen mot vinden, vilande på kraftiga bjälkar, sida vid sida tills hela huset var täckt. Vilken oändlig möda för att få ett innertak. Huset byggdes 1894 av farfar och hans far och ligger på gamla husets grund. Under själva byggnationen som skedde över en sommar bodde man i rian, och sannerligen måste där ha varit trångt. Den stora ugnen som är hjärtat i huset och som går in en del i sovrummet, spridande sin sköna värme den kalla årstiden är konstfullt murad av Roslep Matas Herman, som måste ha varit en mycket skicklig yrkesman enligt min bedömning. Det är ett stort hus. 1939 när ryssen tvinga-

de Odensholmborna att lämna ön och vi fick en familj inhyst bodde vi 18 personer här. Året är 1940 och det stora kriget utbryter, fyra kusiner Borrman lyder uppropet om mobilisering och förpassas bortom Uralbergen till svält och umbäranden. Tre återvänder med livet i behåll efter skilda öden. Viktor kom hem direkt efter kriget, sen han blivit sårad vid stormningen av Dagö, till sin fars gård Moa, som därmed blev bevarad intakt. Min farbror Jakas Alexander återvände efter tio års bortavaro till Jakasgården från Sverdlovsk, och kunde därmed rädda vad som återstod av gården. Vårt hus, samt farbror Antons, som var byggt i mitten på 30-talet, återstod liksom sädesspikarn, ladugården som pappa byggde 1936 och som nämnts rian. Allt övrigt var borta. Fars och mors sovrum där nio av oss syskon är födda hade ryssen använt som stall. Kusun Valle som bor i huset påstår att där luktar häst fortfarande. Tänk att närapå vara född i ett stall!

Då på hösten 1940 låg ryssen fortfarande kvar, väl nergrävd på Odensholm utanför udden här, allt medan tysken med häftig kanonad härifrån försökte utplåna honom. En morgon

forts. på nästa sida

Förf. på trappan till Jakas' "stue".

JAKASGÅRDEN I SPITHAMN, RICKUL

Den kanske äldsta släktgården i svenskbygden som fortfarande är i släktens ägo.

Sven Borrman f. 1929 tillbringade en vecka sommaren 1991 i sitt barndomshem Jakasgården i Spithamn. Det är en gård som gått i arv från far till son obrutet i rakt nedstigande led i minst tio generationer och som fortfarande är i släktens ägo. Möjligheten att få sova i samma rum som då, 47 år tidigare ger uppgov till tankar om ursprunget, släktens, gårdens, byns historia.

Här är de släktled som följt gården:

Hans		
(troligen född omkring)	1660	
Hans Hansson	1690	
Hans Hansson	1725–1795	
Anders Hansson	1751–????	
Mats Borrman	1795–1867	
Mats Borrman	1837–1925	
Johan Borrman	1861–1931	
Alfred Borrman	1897–1970	avfl. till Sverige 1944.
Sven Borrman	1929–....	skulle tagit över gården, men flyttade 1944.
Alexander Borrman	1909–1988	son till Johan. Återvände efter kriget och tog över gården.
Valentin Borrman	1950–....	son till Alexander och som nu bebor gården.
Ahto Borrman	1975–	
Tarmo Borrman	1978–	söner till Valentin.

NOTIS

Under en vistelse på Ösel i somras råkade jag åhöra ett samtal mellan chefen för småöarna vid länsstyrelsen Leo Filippov och museimannen och forskaren Raul Salumäe om kung Yngvars grav. Spetsande öronen frågade jag var graven ansågs vara belägen. Svar: på Ösels grannö Mon, där de påstod hade funnits en minnessten ända fram till våra dagar – dock efter andra världskrigets slut avlägsnad av "det stora fredskändande folket".

Om kung Yngvar kan ur Åke Ohlmarks' "Våra kungar" inhämtas bl.a. följande: "Yngvar (av Skilfingaätten) var kung c:a 595 – c:a 610. Han var en typisk representant för de svenska forntidskungar, som härjade och byggde land på den sydöstbaltiska kusten. Han säges ha stupat och ligga begravnen där, på Estlands (eller Kurlands) fastland. En sommar hade han sin här ute och härjade på en ort som heter Sten. Då kom esterna med mycket folk och höll strid. Landhären var så väldig, att svearna inte kunde hålla stånd. Då föll kung Yngvar, och hans folk flydde. Han är högsatt där, ända nere vid havet. Det är i Adalsysla.

Sysla som det står i texten kan betyda tre saker: ¹⁾Esysla=Ösel, ²⁾Adalsysla=Estlands fastland, ³⁾Kurland eller Balterkusten över huvud."

Thomas Lorentz

minns jag att det pågick beskjutning mot sjön från "Holmen". Jag sprang fram till Larsos-backan för att få en bra överblick. Där ute runt udden kom några tyska patrullbåtar, ivrigt beskjutna av ryssen och de hade nu blandat sig med fiskebåtar från byn, som var ute för att vittja nät och krok. På Larsos-backan hade tysken ställt en liten kanon. Den tyske befälhavaren kom ut på farstutrappan, yrvaken och knäpande byxorna. "Aha ruschen!" var hans kommentar och han beordrade eldgivning. Båtarna, som nu fann sig beskjutna från två håll, fann för gott att ge sig av ut igen från den skyddande viken. Två av dem var dock så illa skadade att de måste överges på relativt grunt vatten till stor glädje för oss vrakplundrande grabbar. Besättningen från en av båtarna övernattade i detta sovrumsrum. Senare under hösten när tjälen gjort marken hård slog en rysk granat ner mellan vårt och Bentas boningshus ca sju meter utanför sovrumsfönstret. En tysk officer, som tillfälligt ockuperat sovrumsrummet och som satt vid fönstret och skrev brev, undgick med en hårsman en granatskärva som i huvudhöjd slog in i väggen bakom. Endast något blodvite från glassplitter uppstod. Även ett rum har sin historia, avspelande dramatiska händelser i människors liv.

Vi har hunnit till år 1991 i vår tideräkning och snart går vi in i ett nytt årtusende. Farbror Alexanders son, min kusin Valle, är 41 år och har två friska grabbar på 14 resp 16 år. Därför är förutsättningarna goda för att släktens-gårdens tillvaro skall sträcka sig över ett halvt årtusende, kanske längre ändå, förutsättningarna finns. Jag hör att det blåser till utanför fönstret, men dagen verkar att bli fin, och det skulle passa utmärkt, för jag har lovat skjutsa åttioåringarna, min mor Jakas Hilda, Larsos Lide och Mo Viktor, till åbackan med den egna medhavda bilen: turister i nutid som söker återanknytning till sin estlandssvenska historia.

Sven Borrman

Författarna utanför sin fädernesgård.

Reflektioner från minnesrika sommardagar 1991

Under några vackra julidagar besökte vi vårt hemland för första gången. Vi fick en inbjudan genom Svenska Odlingens Vänner att besöka Nuckö kyrka och deltaga i en minnesgudstjänst över vår far Jan Jaagupsoo's dödsdag för 50 år sedan.

Vi bodde i Hapsal och blev mycket väl omhändertagna av vår värdfamilj Ojassoo och Ervin Johan Sedman. Det var en skön känsla att få vandra runt i staden och känna på atmosfären, samt se de platser och byggnader vi sett på kort hemma. Ibland kändes det som om allt sovit ett halvsekel. Slottskyrkan var mycket vackert restaurerad och järnvägsstationen fanns kvar.

Före resan till Nuckö fick vi tillfälle att närvara vid en gudstjänst i Hapsals Metodistkyrka. Det var speciellt kärt för oss, då vår far under flera år haft sin verksamhet där och att vi båda dessutom är födda på övervåningen i pastorsbostaden. Människors enorma uppoffringar under förföljesetiden har bidragit till att kyrkan finns kvar i oförändrat skick.

Minnesgudstjänsten i Nuckö kyrka väckte många tankar vid liv. Bilder från det förflutna passerade revy och vi kände kontakten mellan nu- och dåtid. Kyrkan är liksom förr den fasta medelpunkten. Ännu ser vi framför oss Johan Sedman, som avslutningsvis påminde oss om händelserna för 50 år sedan. Hans slips är blå/svart/vit-randig och han själv är ett levande bevis på de "brobyggare" som så framgångsrikt oförtröttsamt arbetar vidare.

Det blev även ett kärt återseende av vår tidiga barndomsbygd i Hosby, när vi besökte vår morfars (Gustav Lem-

bergs) gård. Det var som att gå i en drömvärld! Husen vi mindes stod kvar och granhäcken vår far planterade hade vuxit sig hög. Tänk att få vandra omkring på samma jord i grönskan bland blommorna som för drygt 50 år sedan. Vi var då bara 5 och 3 år gamla.

Birkas besöktes också. Folkskolan, där vår mor (Irene) arbetade hade tyvärr brunnit ner – men en ny fin skola stod nu på plats. Denna ger förhoppningar om att bygden framgent kommer att utvecklas.

Vi fick kontakt med ett flertal f.d. elever till min mor och likaså avlägsna släktingar som fallit i glömska. Vi minns bl.a. härliga solmogna jordgubbar som vi bjöds på hos en syssling och nyvunnen kontakt med "vår" gudmor. Vi sänder ett stort tack till vår "lekkamrat" Sigrid som under alla dessa år har skött om vår fars grav och dessutom var behjälplig med besöket i Hosby. Många människor har liksom hon arbetat i det tysta under åtskilliga år.

Det är fortfarande ofattbart för oss, att vi fick se och uppleva så mycket rikt på så få dagar. Vi har konstaterat att vi själva har blivit skonade från många vedermödor som folket här fått genomgå. Sedan vårt besök har ju mycket hänt i Estland. Umbäranden och mycket arbete återstår, men tonen av FRIHET – VI SKALL LYCKAS – kändes redan då.

Vi har nog blivit mer fosterländska efter vårt besök. Ett speciellt tack till alla på SOV som gjorde det möjligt att vår resa blev av!

Rutt Wahlström/Jan Jakobson

Svenska seglare välkomna gäster

I somras seglade svenska båtar för första gången sedan 1938 in i Rigabukten och besökte öarna Ösel, Dagö, Ormsö och staden Hapsal. I Sten Rambergs loggbok från resan finns inte bara anteckningar om väder och vind utan också akvareller från de många besökta platserna.

– År 1989 var jag med och "öppnade" Tallinn för svenska seglare, berättar Sten Ramberg. 25 båtar seglade tillsammans i Kungliga Svenska Segel Sällskapets, KSSS, eskadersegelats.

– Under den färden föddes planer på att segla genom sunden mellan Dagö, Ösel och fastlandet. Att få möjlighet till det skulle inte bara öppna farvatten som länge varit stängda för svenskar – det skulle också betyda mycket för esterna om vi lyckades.

UTBILDAR BÅTFOLK

Sten Ramberg är skolchef på Båtägarskolan och utbildar fritidsbåtsfolk i navigation och segling. Han har också ordnat många eskaderseglingar.

Förra hösten tog planerna på seglingen till Estland fastare form och tillsammans med Haninge turism och Estonian Travels ordnades formaliteterna.

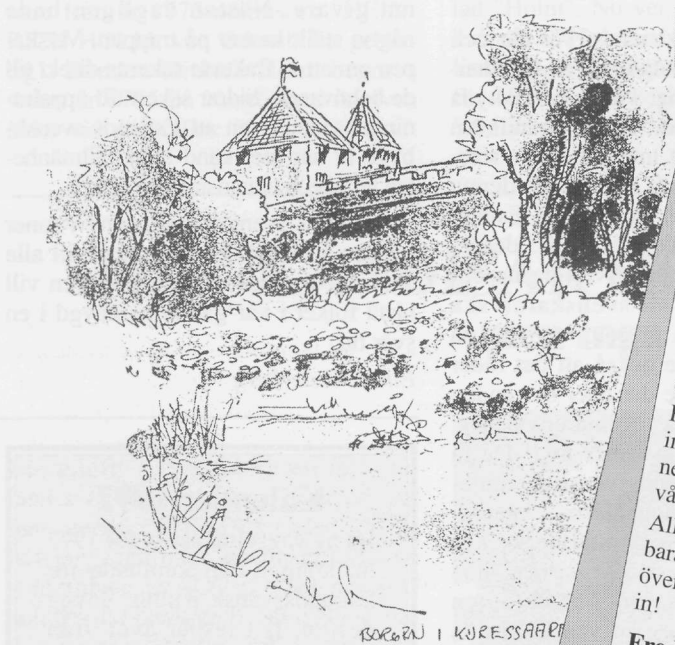
Den 16 juli startade elva segelbåtar, med Haninge kommuns segelskuta *Ariel* inräknad, från Fårösund. Haninge kommun är vänort med Hapsal och *Ariel* hade vid två tidigare tillfällen seglat till Estland, men då norrifrån.

KNUTNA TILL HISTORIEN

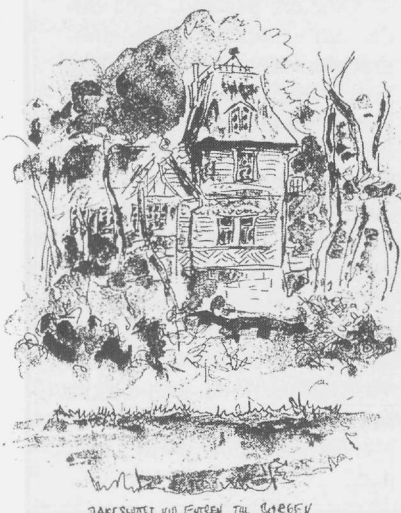
– Vi hade en fin segling över till Estland, berättar Sten Ramberg. Och tack vare kontakter med Estonian Travels var mycket organiserat för oss när vi kom fram. Vi förstod också att besöket var uppskattat av dem vi träffade.

– Med tanke på de senaste händelserna hoppas jag att det blir ytterligare många seglingar i österled, säger Sten Ramberg, som själv gärna återvänder till Estland. För seglingens skull, men också för att få chansen att besöka spännande platser, nära knutna till den svenska historien.

Red.

BORGEN I KURESSAARE

SAKESKIVET VID ENTRÉN TILL BORGEN

Ur Sten Rambergs loggbok

Torsdag 18/7

Vi seglar in i Rigabukten och får VHFkontakt med vår lotsbåt. *Ariel* leder konvojen. En rysk bevakningsbåt dyker upp vid horisonten och styr mot oss, hotfullt, men inget händer. Tydligt räknas vi bara in.

Kl 13.00 är eskadern samlad utanför inloppet till Nasva. På kajen står Hannes Saarse och Vive Kari som ordnat vår resa.

Alla mycket trötta. Skepparna hade bara slumrat någon timme under överfarten. Det var skönt att nu koja in!

Fredag 19/7

Kl 10.00 avgår buss in till Kuressaare (Sv. Arensburg). En intressant stad med många vackra hus, med även mycket som var mindre väl underhållet.

Vi besöker borgen, byggd på 1200-talet för tyska orden. Här residerade också Magnus Gabriel de la Gardie. Nu restaurerad med vackra rum och intressanta utställningar.

I en monter finner vi namnet Ramberg! Denne Ramberg var tullare på Gotland och hade visiterat en båt från Ösel 1812.

Måndag 22/7

Avfärd med buss för rundtur på södra Dagö. Besökte bl a Margareta Stenbocks Storhof.

Onsdag 24/7

Losskastning 10.30. Fint väder, NV bris. Först fin slörgång sedan kryss i de grunduppfyllda farvatnen upp mot Hapsal. Förtöjning mot brygga med aktertamp i boj. Välkomstceremoni på kajen.

Torsdag 25/7

Rundturer i Hapsal med lunch på Greitz restaurang – samma ägare som i Stockholm, sjömansbiff och öl. Landshövding Andres Lipstok hälsar oss välkomna.

Lördag 27/7

Alla klara och tullade 12.30. Vi löper ut på tutar och alla vinkar adjö.

16.30 kontrolleras vi för sista gången av ett ryskt bevakningsfartyg.

Norby, Rickul. Bilden tagen från Karjas-strände. Foto: Einar Westerberg 1989

Rapport från Estland

Som framgår av artiklar i Mölndals-Posten och GP-SO har Kungsbacka- och Lindomeborna samlat in mellan 50-60 m³ förnödenheter i år till Estlands forna svenskbygd. Sändningarna torde täcka det akuta klädbehovet från Hapsal till Vippal. Vi var över med den andra transporten i okt., med Naiva som huvudmottagare. Eftersom Naiva inte förfogade över tillräckligt stora lokaler, lossade vi lasten på Rikohove, där man fördelade prylarna mellan barnhemmen och sjukhuset i Hapsal, internatskolan i Reval/Tallinn och allmänheten i Rickul-Naiva-Vippal m.fl.

I Naiva har man sedan 1 okt. infört svenskundervisning. Lärarinnan heter Silvi Laurits som har studerat svenska i Dorpat/Tartu. Barnen från Rickul och Vippal går också i skola där.

Hove är nu renoverat och delvis möblerat. Bastu finns redan och VC:n och dusch hoppas man vara klara till nästa sommar. Avloppen från VC:n ska ledas till en tank. På östra sidan pågår återuppbyggandet av verandan. Kakelugnarna fungerar och det var varmt och skönt inne när vi var där. Maten som lagas på vedspisar, var mycket vällsmakande.

Hove står nu till förfogande, i första hand fraveldser, men även för alla andra som önskar besöka bygden. Det finns fyra- och tvåbäddsrum. De flesta fraveldser vet väl hur det ser ut där. Aldrig kunde jag föreställa mej att det kunde bli så fint på Hove så som det såg ut i våras när vi var där. Nyligen har folk från Stockholms Universitet varit där och tagit bl.a. vattenprover; analyserna beräknas vara klara nu i nov. Det bor också en vakt där nu med

hundar, för att förhindra skadegörelse. Vandalerna är nu förpassade, i varje fall från Derham. Vaktkurerna är demolerade, endast taggtråden runt dessa finns kvar.

Det blåste friskt när vi var där och sjön höll på att spola iland en betydande mängd blåstång, vilket kan betyda att vattnet är friskt. Vilken strand! Nu oroas man där att internationella storbolag kommer och köper upp denna svenskbygdens största tillgång. Estniska staten är ju utblottad och är i desperat behov av valuta. Även de nu där boende ängslas att svenskarna ska komma och jaga ut dem, särskilt på Ormsö. Jag anade också att det råder en dold besvikelse där över beteenden under den gångna sommarens besök. Har dom inte bekymmer nog! De få kvarvarande estlandssvenskar samlades och røjde kyrkogårdarna – egentligen heltidsjobb – återställde kyrkor som gick att återställa, spring hos myndigheter osv. Dom är värda en större uppskattning än vad vi hittills visat. Dom har som bekant också varit utestängda från kusten och kan inte rå för förfallet. Nu är det mycket enklare att resa till Estland. Man kan få visum i hamnen där. Det behövs bara en blankett och ett foto. Jag hade blanketten ifylld med påklitrar foto som jag lämnade fram i lucka nr 1 på terminalen tillsammans med passet: visan var klar på 10 sekunder. Dock fordras alltjämt inbjudan. För närvarande kostar visan 150 kr.

Bakgrund till insamlingen

En liten notis i Norra Halland tidigt i våras att föräldralösa barn i Estland, med anknytning till den forna svensk-

bygden, saknade kläder och skor och således inte kunde vistas utomhus vintertid, fick ett överväldigande gensvar från allmänheten här i Kungsbacka och Lindome. Kvinnor startade spontana insamlingar på sina arbetsplatser, utan vår vetskap. Andra som inte hade barn gick och köpte barnkläder som dom kom med. Pensionärer på pensionärshemmet skänkte pengar. EK-Klädmärknad, Kungsbacka, skänkte nya kläder till ett butikspris av minst 30.000 kr., vidare Fabriksförsäljningen i Tostared, Angelo AB i Hajom, Trasboa i Skene, Sko-Öberg, Hålabäckskolan över 500 tallrikar, 300 glas, 250 bestick, Älvsåkerskolan, Rädda Barnen, Kronbergs Konfektyr i Alingsås 300 kg godis, Tvättmedelsfabr. i Nyköping 1 ton tvättmedel, Röda Korset i Älvsåker 2300 injektionsprutor, hela sitt beredskapsförråd jämte insamlingsverksamheter skänkte församlingarna i Släp, Valda, Tölö, Lindome, granne tillverkade fina gunghästar till barnen där och inte minst alla anonyma givare. Nästan dagligen hade någon ställt kassar på trappan. Vetskapen om att vi fraktade sakerna direkt till de behövande, bidrar säkert till uppslutningen, men även att Estlands svenskbygd är här mer känd bland allmänheten än någon annanstans i Sverige.

Vi inom Svenska Odlingens Vänner känner en innerlig tacksamhet till alla dessa godhjärtade människor som vill bistå folket i vår gamla hembygd i en svår tid.

Einar Westerberg

Kalender 1992

En ny väggalmanacka för 1992 har kommit från Samfundet för Estlandssvensk Kultur. Snygg design, lätt läsbar även från 2-3 meters avstånd. Fina bilder om estlandssvenska etnografiska föremål från Estniska Folkets Museums samlingar. Köper du almanackan så stöder du uppbyggandet av det Estlandssvenska Muséet i Estland. Därför kan den inte saknas i något estlandssvenskt hem. Och vilken utmärkt julpresent för dina estlandssintresserade vänner! Almanackan finns att köpa hos SOV, pris 40 kronor. Den kan också beställas på gostgiro 74 54 05 - 1, då tillkommer porto 5 kronor.

Några notiser om sambandet mellan Nargö och Odensholm

Ön Nargö nykoloniserades på 1740-talet efter att ha varit utan fast bosättning sedan Stora nordiska krigets dagar 1700–1710. Den gamla befolkningen hade flyttats bort av militära skäl som så ofta även senare i historien. I Hakerevisionen år 1726 omnämns t ex en Thomas Isaksson som är född på Nargö. Nu bor Thomas med sin fru och en vuxen dotter samt en bror på en gård i området Fischmeister/Fiskarmajan i Revals utkant.

De första som sedan på nytt får tillåtelse att bosätta sig på Nargö är familjerna Åhman och Luther. Om detta har det skrivits en hel del i Kustbon.

Nu vill jag peka på några nya fakta som dykt upp om ett samband mellan öarna Nargö och Odensholm. I en beskrivning över Nargö och dess invånare från år 1775 nämns en "HEINRICH HOLM, von Odensholm gebürtig". Bonden Hinrich Holm begravs sedan år 1795 på Nargö med angiven ålder vid dödsfallet: 60 år. I själarevi-

sionen 1782 sägs Hinrich Holm vara 53 år gammal.

Ungefär år 1755 gifte sig Heinrich, även kallad Hinrich, med Anna-Sophia Christoffersdotter Luther (f 1735). Första barnet föds 11/8 1756. Detta är intressant eftersom Anna-Sophia Luthers bror Christoffer Christoffersson Luther d y år 1750 vigdes i Nuckö kyrka med Anna Erichsdotter från Odensholm. Vid samma tillfälle vigdes också Christoffer och Anna-Sophias farbror Mårten Christoffersson Luther med Helena Hansdotter från Brusgården på Odensholm. Det tycks inte vara så svårt att "följa en mans väg till ena pigo" här inte! Pojkarna Luther gifter sig med holmboflickor och via dessa giftermål knyts även kontakten mellan Anna-Sophia Luther och Hinrich kallad "Holm". Nu vet vi att Odensholm kallades "Holman" av svenskarna i Estland, så det låg väl nära till hands för Hinrich att kalla sig just Holm. Vem är då denne Hinrich? Svaret står

nog att finna i Nuckö sockens kyrkobok över födda. År 1729 föds gossen Hinrich som son till bonden på Greisgården på Odensholm Christian Martensson och dennes fru Liso Mattsdotter (f i Lillharja).

Näste odensholmsbo som dyker upp på Nargö är Adam Hansson Markus. Enligt själarevisionen 1782 är han detta år 41 år gammal. Han är gift med Anna-Maria Luther (f 1751) dotter till den ovan nämnde Christoffer Christoffersson Luther d y. Äktenskapet bör ha ägt rum 1774, då äldsta barnet är fött 1775. Adam är med största sannolikhet son till bonden på Markus/Marks-gården Hans Jürgensson. Fakta i målet hoppas jag kunna lägga fram senare.

Mycket pekar nu dessutom på att släkten Ambrosens förfader Johan (f 1790) också härstammar från Odensholm, men mer också om detta senare.

Jörgen Hedman

KÄNDISAR OCH PRÄSTER men inga prelater

För mig har 1991 blivit ett år i estlandssvenskarnas tecken. Eftersom jag blev invald i SONG:s styrelse i våras har jag varit mån om att delta i allt som ordnats av SOV och /eller SONG och det har blivit en hel del. Nu senast var det dags för den traditionella kyrkodagen i Immanuelskyrkan.

Vi möttes i det stora kyrkorummet av Brigitta Magnéli-Lorentz i sin vackra hembygdsdräkt, för dagen försedd med kyrkförklädet, kyrkvantar och rätt huvudbonad. Brigitta skulle senare tillsammans med Elisabet Sergio, också i Runödräkt, med extra fina kyrkstrumpor och Irene och Lena Enggrön i Rågödräkter ta upp dagens kollekt. Kollekten tillföll Runö och Rågö. I gudstjänsten medverkade Marie-Anne Hugosson och Milfred Kuuskla, den senare deltog även i Rågövikens dagar i somras. Thomas Lorentz var helt uppenbart åter i god form och sjöng solo med sin imponerande röst.

Kors nyrenoverade kyrka sommaren 1991.

Foto: Milfred Kuuskla

Roland Forsberg spelade på Immanuelskyrkans vackra orgel, samma musik som framfördes vid invigningen av Runö kyrkas orgel. Den mycket speciella utsmyckningen i kyrkan var en passande inramning av denna gudstjänst som med sin sång och musik blev en sammanfattning av sommarens begivenheter.

Den stora kyrkan fick oss att framstå som en ganska liten skara som samlats denna något kulna höstlördag. Men efter gudstjänsten när vi alla följdes åt ut till kyrktorget för att inta kyrkkaffe med dopp under trivsam samvaro verkade vi plötsligt vara många fler. Det blev fullt vid borden och mycket sorl och glam. I vimlet fanns bl a estlandssvenskarnas egna "kändisar" Viktor Aman och Elmar Nyman.

Agneta Klitter

(Dotterdotter till Herman Söderholm, Spithamn)

Föreläsarkursen på Birkas, fr v: Göran Huss, Lennart Limberg, Jörgen Hedman och Per-Ivar Nilsson (reserv).

Den fjärde till sjätte oktober hölls en kurs för lärare som undervisar i svenska i Estland. Kursen varade från fredag kväll till middagstiden på söndag. Den hade samlat 25 välmeriterade lärare från hela Estland. De flesta kom från Tallinn, men även Ösel, Hapsal, Vippal, Rapla och Rakvere fanns representerade.

Anordnare av kursen var Riksföreningen Sverigekontakt som ju också företrädde av generalsekretärare Lennart Limberg.

De rent praktiska arrangemangen sköttes föredömligt av värdfolket på Nuckö skola i Birkas, rektor Laine Belovas med flera.

Föreläsningarna under kursen hölls

av Göran Huss som talade om Nyord i Svenskan och om det nordiska språkliga samarbetet. Sedan talade Jörgen Hedman om estlandssvenskarnas historia och kultur och Lennart Limberg höll en föreläsning om Sveriges historia från 1500-talet till nutid.

Ett längre avbrott gjordes också för en rundtur i svenskbygden. Turen gick till Felix Sedmans gård i Pasklep vida-

re till halvön Ramsholm mitt emot Ormsö, till Rosleps kapellruin och upp till Dirham därifrån Odensholm kan skymtas. På tillbakavägen besöktes Nuckö S:a Katharina kyrka och prästgården.

En av avsikterna med kursen var också att dessa lärare i svenska från hela Estland skulle få kontakt med varandra och kunna utbyta erfarenheter

Nuckö skola som stod för inkvartering och förplägnad under kursen.

EN ELAK VISA

Det sägs, att denna världen är en usel jämmerdal
för att den gömmer på så mycken sorg och ve och kval
Aldrig, aldrig blir det fred och frid
ack nej, bara slagsmål, kiv och strid
det finns det ute i vida världen, på land och sjö
– det förekommer även på vår lilla rara ö.

I våran bygd det härjar en sjukdom tyvärr, så svår
det är ungdomen, töserna som denna sjukdom får:
Det är gotlandsfebern, må ni tro,
den som den har fått får ingen ro!
Till Gotland skall de för att gräva guld, men komma fram
så får de mjölka kor och mata svin och får och lamm

Var lördagskväll, som brukligt är, man här i bastun går
att tvätta av sig veckans smuts, åh, vad man sedan mår
Men, se världens civilisation
har på lördån jazz till saxofon
och med smink och puder man smetar över sin natur
– man gör sitt bästa för att likna Garbo, eller hur?

Främlingen för ormsökvinnan hyser stor respekt
där hon kommer, alltid klädd uti sin granna dräkt
ty styrka hon uti armen har
plöjer åkern bättre än en karl!
Jag vet ej av vad orsak kvinnan tagit mannens knog
– det är nog så att mannen skäms att gå bakom sin plog

Vår gamla kära jord ger oss ett bröd så hälsosamt
och gröt och mjölk – av himlen få vi vatten, för så fram
man ej till brännvinsboden går,
där man "livets vatten" smaka får!
Det får man ej för ingenting, det kostar mången slant,
det ödelägger hus och hem, gör mannen till en fjant.

Visst är det lite fattigt här och kanske trist ibland
men har man starka armar två och kärlek till sitt land,
så får man gyllne ax på åkern sin
och gott om ärter, bönor, kål och lin.
Och när man bärgat in sin skörd och slagit har sitt hö,
då kan man leva nöjd och glad här på vår lilla ö.

Johan Stenholm

och tips med varandra. Så skedde också och det allmänna omdömet var ett bristen på bra undervisningsmaterial är stor. Det saknas framförallt bandinspelningar på svenska, kartmaterial, dags- och veckotidningar samt ordböcker. Det är heller alls ingen självklarhet att alla som läser svenska har tillgång till en egen lärobok!

Eventuellt stöd kan förmedlas via Riksföreningen Sverigekontakt i Göteborg.

Från Svenska Institutet hade Göran Huss med ett personligt exemplar av den nya läroboken "Svenska utifrån" till var och en av kursdeltagarna. Boken är särskilt skriven för vuxna nybörjarelever i svenska i utlandet. Gåvan var oerhört uppskattad.

Vid den avslutande lunchen kunde alla närvarande konstatera att kursen hade varit lyckad och att den gav mer smak. Uppföljning följer eventuellt.

Hm

FOTNOT:

Svenska läses för närvarande vid grundskolor i Hapsal, i Neve, i Rapla och på Nuckö samt Ormsö. På följande gymnasier ingår svenska som en del av utbudet: Nuckö, Hapsal, Pärnu, Rakvere, Rapla, skola nr. 2 och 15 i Tartu samt skola nr. 1, 7, 21, 42 och 44 i Tallinn. Utöver detta anordnas det kvällskurser i svenska på flera platser, bland annat på Dagö samt Ösel.

Kväll vid stranden

Vågorna slå mot stenig strand
vindarna viska i vassen.
Långt därute vid västerrand
sjunker sakta solen.

Kom, o kväll, med vila och ro –
hårt har jag slitit för brödet.
Dock jag ej byter bort min tro
och mitt svenska sinne.

Du är mig kär, du lilla ö
med dina blommande ängar.
Ack o Gud, låt mig här få dö
en kväll, skön som denna.

Johan Stenholm

Insamling av kontorsutrustning till Estland

Som nybliven pensionär ville jag gärna ha något att syssla med. Jag fick kontakt med "Kontorsforum" där jag kom med i slutplaneringen av Data-mässan 23–27 september i Älvsjö.

Där startade vi en insamling av kontorsutrustning för att hjälpa till med återuppbyggnaden av Estland.

Intresset blev mycket stort och många donatorer har ställt kontorsmöbler av olika slag, skriv- och räknemaskiner, kopierings- och datautrustning m m till förfogande. Kartritningsutrustning finns också med, något som man i dag helt saknar därborta.

Hösten 1992 planeras en datautbildningsenhet på Birkasskolan, en utrustning som ett svenskt dataföretag ställer till förfogande, och mycket mer är på gång.

För att nu kunna genomföra det hela så att allt som levereras kommer till rätt användare utan mellanhänder, blev det dags att åka till Estland för att skapa dessa kontakter. Eftersom jag inte talar estniska följde Henrik Melin med som reskamrat och det var rätt naturligt, eftersom han som tidigare tullchef i frihamnen besatt en kunskap som jag helt saknade. En vecka i oktober var vi i Estland och alla kontakter vi behövde komma till tals med fick vi träffa.

Det var främst Leo Filippov, som blev utsedd som huvudmottagare för estlandsinsamlingen. Han kom upp till Tallinn och var med oss när vi träffade tulleledningen, där vi klarade av hur hanteringen av leveranserna på enklaste sätt skulle skötas. Vi träffade vår nye svenske ambassadör Lars Grundberg, en värdefull kontakt som bl.a. påtog sig att till Sverige vidarebefordra önskemål som Leo F. önskar framföra.

Eftersom vi vill förankra allt på högsta nivå blev ett besök på utbildningsministeriet vårt nästa mål. Där kunde vi förankra vår målsättning med Birkasskolan när det gällde datautbildning. Sen kom turen till "Estonia States Land Department" och "The States Design Institute of Agriculture". Generaldirektören tog där emot oss och här gällde det kartritnings- och lantmäteriutrustning, eftersom man saknar denna utrustning var den mycket välkommen.

Vi har en naturlig kontakt med ord-

föranden Ain Sarv i Samfundet för Estlandssvensk Kultur och av honom har vi erhållit uppgifter om vad som saknas i kulturhänseende.

Att vi blev mycket väl omhändertagna vill jag gärna tacka Henrik Melin för. När vi gick i land i Tallinn möttes vi av Johannes Leas från Kihnu, som med bil tog oss runt i Tallinn för alla träffarna. Sedan bar det iväg mot Pärnu eftersom vi hade en lördag och söndag framför oss. Nu hade Henrik helt tagit över, och det blev för mig några dagar fulla av överraskningar. Tänk er en natt på kurhotellet nere vid strand, flygresa med ett ryskt dubbeldeckat plan till Kihnu, en promenad upp till fyrens topp, besök hos Marina Roosleid (en gång runöbo) som blev mycket häpen när Henrik oanmäld stod i dörröppningen, en övernattning med bastu hos Johannes Leas innan vi återvände till Pärnu, där vi på kvällen gästade Endel och Roosli Norrman (också f.d. runöbor). Vi hann även med lite dans till ett större antal dragspelare. Måndag blev bilresa till Tallinn med Johannes Leas.

Ja så här mycket kan man hinna med på en vecka, en resa som i många avseenden har öppnat mina ögon, och jag kan bara konstatera att Estland behöver allt och har en lång väg att gå. Det är rätt tidpunkt att genomföra denna insamling för att hjälpa till med återuppbyggnaden av Estland och vi har underlag för att genomföra den på rätt sätt.

Evert Edström
Kontorsforum

Tack

allesammans som var med och gjorde Höbring skolträff till ett fint och bestående minne den 14 september på Taxinge slott.

Behållningen från lotteriet blev 2.800 kronor, som jag har sänt till Rickul-gruppens pg, att användas för upprustning och underhåll av Rosleps kyrkoruin och kyrkogård.

Lillian Eriksson

Estlandssvensk litteratur på bokmässan

Fr.v. Agneta Klitter i sin mammas, Elmere Söderholm, Rickuldräkt, Sverigekontaktens representant (känd från TV) och en intresserad besökare.

Detta är en rapport från Bok & Biblioteksmässan i Göteborg 26–29 september 1991. De som läser Kustbon kunde notera en liten annons om att Thomas & Brigitta Lorentz och undertecknad skulle representera våra föreningar på mässan. Vi hälsade också SOV:s medlemmar välkomna att besöka vår monter. SONG:s medlemmar i Göteborgsregionen fick en personlig inbjudan per post. Stina Westerberg kom tillsammans med sin far Einar och vänligt nog ställde de upp med kort varsel och avlöste mig en stund istället för Thomas och Brigitta som blev tvungna att stanna hemma när Thomas blev akut sjuk dagen före avresan. På fotot ser ni SOV:s nya skärmar, som Ragnar Tammgren gjort åt oss. Som ni ser

gjorde de sig bra. (Skärmarna kan man låna på Vikingagatan /ring: 08-32 48 78 mån-tor/ för tillfälliga utställningar t ex på något bibliotek eller i någon skola.) Sven Svärd gjorde en viktig insats genom att packa allt som skulle med (inkl den estniska flaggan) och Marie-Louise Gutman (på kontoret) försåg oss med en nyskriven prislista för böckerna.

Till Bokmässan kommer folk som är intresserade av kultur och aldrig har intresset varit så stort. Det märktes inte minst på antalet besökare som passerade 70.000; ackrediterade från massmedia 1.254. Bevakningen var enorm. Radio- och TV-program avlöste varandra. De baltiska staterna var ju aktuella än någonsin. SOV bidrog symbo-

liskt med en sångbok till det "baltiska bokberget". Jag överlämnade den personligen till Bok & Biblioteks VD Bertil Falck vid en sk presskonferens.

I detta vimmel av stora och små förlag fanns också udda fynd som t ex Kulturföreningen SOV/SONG:s monter broderligt delad med Riksföreningen Sverigekontakt. En ovanligt stor besöksgrupp på årets mäsas var lärarna och många intresserade sig för vad vi ville och kunde göra för våra vänner i Estland. Visserligen hade de flesta aldrig hört talas om **Estlandssvenskar** och ännu mindre förstod de vad Svenska **Odlingens Vänner** gör. Men i fyra dagar fick vi chansen att förklara och berättat att SOV sedan starten 1909 först odlat den svenska kulturen i Estland och sedan fortsatt att odla och bevara den estlandssvenska kulturen här i Sverige. Många tog med sig både vår bokkatalog över Estlandssvensk litteratur, som SONG låtit trycka särskilt för mässbesöket, och den lilla värningsfoldern "Bli medlem bland estlandssvenskarna", som SOV tagit fram. Jag hoppas förstås att det skall resultera dels i ökad bokförsäljning och dels nya medlemmar.

Jag vill passa på att tacka för att jag fick chansen att göra en insats för den estlandssvenska kulturen. Avslutningsvis är det en sak som jag gärna vill ha sagt: På mässan upptäckte jag att boken "Estlandssvenskar minns" finns inläst som talbok och människor med nedsatt syn kan alltså låna boken på biblioteket och lyssna till berättelserna. Gör det!

Agneta Klitter

(Dotterdotter till Herman Söderholm, Spithamn)

ESTO 92

Den sjätte världsomspännande ESTO-festivalen äger rum 4 – 11 juli 1992 i New York, U.S.A.

Öppningsceremonin hålls i Statue of Libertyparken, på dagen femhundra år efter det Columbus upptäckte Amerika.

Det har blivit ändring i planerade gruppresor från Sverige på grund av att intresset till anslutning hittills ej varit så stort som vid tidigare ESTO-Festivalresor.

Antalet anmälda räcker inte till för att chartra ett plan.

Arrangörkommittén har nu i stället kommit överens om rabatter på ordinarie flygturer. Kr. 6.000:- beräknas en tur-returesa kosta.

Även ett annat resesätt har meddelats.

Engelska lyxkräsen "Queen Elisabeth II" erbjuder ett

förmånligt pris – kr. 14.900:- på sträckan Southhampton–New York. Om denna rese-möjlighet lämnas närmare upplysningar av medlemmen i ESTO 92:s Svenska Kommitté Ulvi Paff-Eriksson, tel. 08-656 74 56, adr. Bergsmarksv. 3, 112 66 Stockholm.

Ordförande i ESTO 92:s Svenska Kommitté, är *Sven Hansson*, Prästbolsgatan 42 B, 582 64 Linköping.

Då det blivit en tradition att arrangera Esto-Världsfestivaler vart fjärde år, har man, man och man emellan, redan lekt med tanken att de SJUNDE skulle kunna äga rum i STOCKHOLM år 1996.

Som en del av Kustbons läsare ännu minns, var det i Stockholm, som den tredje estniska kultur- och festspelsveckan genomfördes, med hjälp av naturens strålande sol och värme, under tiden 6 – 12 juli 1980.

Hugo Mickelin

GLIMTAR FRÅN ESTLAND

Ett förslag till ny grundlag för republiken Estland skall utarbetas av en kommitté. Därefter blir det folkomröstning och på våren 1992 skall ett nytt "parlament" väljas.

I Tallinn öppnades den svenska ambassaden i närvaro av dåvarande svenske utrikesministern Sten Andersson. Den svenske ambassadören heter Lars Grundberg. Tills vidare finns ambassaden i samma lokaler som filialkontoret för Sveriges konsulat i S:t Petersburg. Ambasad/konsulatkontoret är vid

Endla tänav. 4 A, 200001 Tallinn.

Telefon: 0097 (Estland)

0142 (Tallinn)

sedan 45 03 50

45 06 76

Telefax 17 31 24

För den svenska ambassaden i Tallinn kommer ett historiskt hus på Pikk tänav 28 att restaureras. Vår numera välkände frände, svenske kulturattachén Hans Lepp har för sig och familjen fått bostad i en villa i Tallinns förstad Nõmme.

Estland har fått egna frimärken. Dessa är tryckta utomlands. Första upplagan tog snabbt slut. Sovjetiska frimärken fortsätter dock att gälla fram till årsskiftet.

Vi minns från den tid vi var bosatta i Estland, att där gällde dels nationalitet, dels medborgarskap. När nu Estland förklarats vara "Eesti Vabariik" – Republiken Estland –, har medborgarskapsfrågan blivit ett aktuellt ämne därborta. I första hand gäller frågan: när och hur skall de under ockupationsåren till Estland invandrade andra nationaliteterna erhålla estniskt medborgarskap.

Hugo Mickelin

Resor till det fria Rickul sommaren 1992

Planera redan nu Din semestervecka nästa sommar i Bergsby Rickul, för första gången på 52 år i ett fritt Estland.

Du får ett enastående tillfälle att för några dagar bo i den gamla hembygden med gott om tid att besöka hembyn, de fantastiska stränderna med rent vatten, där det går utmärkt att bada och för ett stilla besök på fädernas kyrkogård, vilken nu är iordningställd efter många års förfall.

Grupper om 15 personer v 24, 29–34, 36 personer v 25–28. Midsommarfirande v 25.

INKVARTERING i enkla 1,2,3 och 4-bäddsrums i "Norrbergsboe" och i missionär Rydén's hus. Tre mål enkel mat per dag serveras i Bergsby skolhus. Transport Tallinn-Bergsby t.o.r.

PRIS: ca 950 per person/vecka + 100:- i anmälningsavgift, då ingår även visum om sådant fordras nästa år. Kostnaden för vistelsen betalas efter hemkomsten. Därtill kommer kostnader för båtresa Stockholm-Tallinn t.o.r., uppgifter om dessa priser och avresedagar lämnas februari/mars.

Ett antal cyklar står till ert förfogande och för dem som inte vill cykla finns tillgång till bilskjuts mot en billig penning. Även turer till Nuckö och Hapsal kan ordnas.

Ytterligare upplysningar om resan får ni på Rickulträffen i vår där även anmälan kan göras och i Kustbon nr 1-92

ANMÄLAN för resor v 24–30 senast **12 april** v 31–34 **senast 31 maj**. Anmälan kan göras skriftligen till:

Inger Nemeth, Smedv. 9, 175 71 JÄRFÄLLA och till

Agnes Callenmark, Elsa Borgsg. 32, 126 65 HÄGERSTEN, eller per telefon till Agnes 08-88 48 45.

Vid anmälan uppge: Namn, adress, telefonnr., födelsedata, passnr och önskemål om rumsstorlek.

AVBESTÄLLNING en månad före avresa ingen kostnad förutom anmälningsavgiften.

Anmäl Er i god tid så är ni säkra på att få plats den veckan som passar just er bäst.

TIPS: Samla familj och vänner till en egen grupp om ca 10–15 personer.

Välkommen med er anmälan

Rickulresor
Bergsby AB

Under de senaste tre somrarna har resor till Bergsby, Rickul ordnats på frivillighets väg. Till nästa sommar blir detta inte möjligt, därför har Bergsby AB bildats som nu kommer att organisera resor till Bergsby på samma sätt och med samma personer som tidigare.

Den som önskar bo på Hove kommande sommar kan anmäla sej till Ethel eller mej. Vi har åtagit oss att vara samordnare för fravelde. Hove vill gärna ha besked i februari.

Ethel Westerberg-Eriksson

Skolvägen 11 D
184 30 Åkersberga
Tel. 0764-60808

Einar Westerberg

Svalvägen 22
434 96 Kungsbacka
Tel. 0300-21552

Thomas Lorentz 75 år

Den 28 november fyllde Thomas Lorentz 75 år. Han är född och uppvuxen på Runö som andre son till klockaren Henrik Lorentz och dennes maka Elisabeth, öns "skepsgana" (barmorska).

1944 flyttade praktiskt taget hela Runös befolkning till Sverige. I det nya landet fick Thomas tillfälle att fortsätta sina redan under 1930-talet i Stockholm påbörjade musikstudier samtidigt som han förberedde sig för ett merkantilt yrke. Denna dubbla satsning blev lyckosam: Stockholmsoperan och många sångkör – även estniska – fick en duktig förstatenor och ett av Stockholms storföretag en uppskattad kamrer.

Sedan ungdomsåren har Thomas haft ett stort intresse för samhällsfrågor. Han är alltjämt verksam i många föreningar och samfund, kyrkliga som profana, där hans stora flit och plikt-trohet skattats högt. Hans engagemang i hemöns församlingsarbete – han skötte bl.a. organistbefattningen – har fortsatt i Sverige. Nu när förhållandena i Estland förändrats har Thomas åter på ett mycket aktivt sätt gått in för att bistå den nuvarande församlingen på Runö. Genom hans ihärdighet har S:a Magdalena fått nattvardskärl, ny kyrkklocka och nu senast en ny piporgel. (Se vinjetten till Kustbon nr 3 för i år!)

Thomas Lorentz var också under en tid kommunalsekreterare på Runö.

Hans erfarenheter från denna period kom väl till pass inom Runöbornas förening i Sverige, där Thomas varit en av de ledande. I många årtionden har Thomas tillhört Svenska Odlingens Vänners styrelse, under hela 80-talet som föreningens ordförande. Det var under Thomas' ordförandetid som gränserna till det forna hemlandet successivt öppnades. En uppsjö av frågor och problem dök upp som krävde engagemang och konstruktiv fantasi. Med Samfundet för Estlandssvensk kultur i Estland har Thomas Lorentz alltsedan denna förenings start haft ett givande samarbete.

Även om Thomas lämnat ordförandeskapet i SOV arbetar han alltjämt idogt på många fronter av det estlandssvenska kulturarbetet. Hans mest maktpåliggande uppdrag för närvarande är att sköta Kustbons redaktörskap. Den som själv har erfarenhet av vad denna syssla kräver kan betyga att bakom varje nytt nummer av vår tidskrift ligger mycken omsorg och träget arbete. Thomas är också initiativtagare till de alltmer uppskattade s.k. estlandssvenska kyrkodagarna – en institution som kan sägas fortsätta den estlandssvenska kristna föreningens verksamhet, där framlidne Arthur Johansson var eldsjelen.

Thomas Lorentz hjärta klappar varmt för estlandssvenskheten liksom för det allsvenska. I Riksföreningen Sverigekontakt är han sedan länge en aktiv och värderad medlem och revisor. Hans goda kontakter med finlandssvenska samfund har främjat SOV:s verksamhet.

För sina insatser för det estlandssvenska förenings- och kulturarbetet har Thomas Lorentz tilldelats 1990 års estlandssvenska kulturstipendium. Han är också hedersledamot av Svenska Odlingens Väner.

Vi tackar jubilaren Thomas för hans självupppoffrande arbete för bevarandet av det estlandssvenska kulturarbetet.

Skoal Thomas! Vi tillönskar Dig ännu många givande arbetsår!

Elmar Nyman

RICKULTRÄFF

Lördagen den 7 mars 1992 kl 11–16 i Rågsveds Folkets hus träffas vi alla Rickulbor för att bilda Rickul Hembygdsförening.

PROGRAM

kl 11.00

Einar Hamberg informerar om bildandet av Rickul Hembygdsförening

kl 12.00

Sture Koinberg informerar om vad som framkommit om planeringsfrågor och om återsökning av våra gårdar i Rickul kommun.

kl 13.00

ev. Video- och diavidsvisning.

KAFFESERVERING OCH LOTTERI

Alla rickulbor såväl som övriga intresserade hälsas hjärtligt välkomna.

INTERIMSTYRELSEN FÖR RICKUL HEMBYGDSFÖRENING

Hjärtligt tack till min stora underbara Familj...

för den annorlunda 50-årspresent Ni överraskade mig med. "En bussresa till Skagen, tillsammans med en syster" vem som skulle följa med, fick jag inte veta i förväg.

Jag steg på i Södertälje och blev glatt överraskad att kusin Ingrid Dyrberg satt i bussen. Längst bak hade "några gömt sig" bakom tidningar. Nyfiken som jag är avslöjade jag direkt att det var Birgit och Maja. Snopet för dem som tänkt sitta gömda till Nyköping där Karin och Hilja anslöt. Emma steg på vid nästa stopp. Vi och övriga medresenärer skålade i champagne och "Seniorresor" uppvaktade med en vacker blomsterbukett. Så var vi sex systrar och en kusin samlade på gemensam resa till Skagen. Vilken överraskning!

Det blev mycket skratt och glam under hela resan. Skagen är fantastiskt, ljuset, havet, blåsten, regnet, åskan och solen.

Allt detta upplevde vi under tre otroliga dagar. På museét i Skag såg vi många vackra och berömda målningar av de konstnärer som levat och verkat där.

Tack mina älskade tokroliga systrar och kusin Ingrid. Ni gjorde resan till ett oförglömligt minne. Tack för alla härliga skratt under mitt 50-åriga liv.

Lilla syster Linnéa

Elin Ahlberg

en hängiven och uppoffrande livsgärning för estlandssvenskarna

Elin Ahlbergs insatser för estlandssvenskarna är ovärderliga. Få har som hon engagerat sig för sin fäderneö, Ormsö och för att göra det möjligt för estlandssvenskar att besöka de gamla svenskbygderna. I SOV:s styrelse tog hon ett stort och hängivet ansvar för planeringen av resorna till Estland och för att bygga upp goda relationer till Samfundet för Estlandssvensk Kultur i Estland och göra det möjligt för svenskättlingar och andra i Estland att besöka Sverige. Det går knappast att räkna de timmar hon tillbringat i kö på den ryska ambassaden för att skaffa visum åt människor eller de otaliga telefonsamtal hon haft med myndigheter och andra både i Sverige och Estland för att möjliggöra att en resa eller ett besök kom till stånd. Ingenting var för henne omöjligt.

Elin Ahlberg var också en av de drivande i styrelsen för Ormsö kyrkofond. Det var med stort engagemang som hon tiggade pengar till restaureringen av Ormsö kyrka, och hon såg personligen till att det kom fram både verktyg och material till arbetet så att restaureringen kunde fullbordas till invigningen sommaren 1990. Det var med stor sakkunskap och enormt intresse som hon ägnade sig åt återställandet och utsmyckningen av kyrkan in i minsta detalj. Arbetet var inte det lättaste eftersom det mesta av materialet måste skeppas över från Sverige till Estland. Det krävdes goda relationer till skepparen på Nord Estonia och till tullmyndigheterna i Tallinn för att allt detta skulle bli möjligt. Elin hade en förunderlig förmåga att vinna människor för sin sak. Genom att hon själv inte skydde någon möda eller ansåg några uppoffringar för stora för det hon trodde på fick hon också andra människor att ställa upp.

Höjdpunkten på allt detta arbete, i SOV:s historia och för många av oss som var med var nog återinvigningen av Ormsö kyrka. Så här efteråt är det omöjligt att förstå hur Elin hann med allt och orkade. Att både ha ansvaret för att planeringen av resan med den chartrade båten Baltic Star fungerade att känna ansvar för att kyrkan blev färdig i tid och att allt materialet kom på plats och att dessutom vara livligt

engagerad i utformningen av program, gudstjänster och konserter för Ormsödagarna kan tyckas vara nästan en övermänsklig uppgift. Men Elin klarade det. När hon i sin vackra Ormsödräkt tågade in i kyrkan tillsammans med biskopar och präster kunde man se hur hon riktigt strålade av lycka. På något sätt var verket fullbordat. Säkert var detta också en höjdpunkt i Elins liv. Vi som hade glädjen och lyckan att få vara med glömmet det aldrig.

Under sina sista månader när krafterna redan var nedsatta av sjukdomen visade Elin fortfarande samma intresse och engagemang för de estlandssvenska frågorna. Det gällde i hög grad ansökningarna om att återfå gårdar och egendom, SOV:s program och aktiviteter, resor och besök. Hon var också intensivt pådrivande när det gällde att bilda Ormsö Hembygdsförening och hade stora planer för dess arbete.

Trots allt detta arbete, dessa tidskrävande insatser för den estlandssvenska saken stod Elins dörr alltid öppen för besökare och gäster. Det gick väl knappast någon vecka på året då hon inte hade någon gäst från Estland på besök. Hon var verkligen en generös och gästfri natur.

Det känns tomt efter Elin i SOV:s styrelse, i kyrkofonden, i Ormsö Hembygdsförening och i många andra sammanhang. Vi som har haft förmånen att nära samarbeta med Elin upplever det särskilt svårt att inte ha henne att rådfråga, att inte kunna be henne utföra något, för då visste vi att det blev väl utfört.

Det är nu bara två saker vi kan göra: Vi kan bevara hennes goda och självuppoffrande personlighet och hennes stora gärning i ett ljus och vackert minne, och vi kan låta hennes insatser för estlandssvenskarna bli till ett föredöme som manar oss till efterföljd. Låt oss fortsätta hennes verk och på så sätt hedra hennes minne!

*Det liv är inte längst,
som längst har varat.
Den levat längst,
som fyllde livet bäst.
Den är ej rikast,
vilken mest har sparat.
Nej, den är rikast,
som har givit mest.*

Sven Salin
SOV:s ordförande

Ormsö kyrkofonds sammanträde hemma hos Elin den 25 september 1991. Fr.v. Sven Svärd, Elin Ahlberg, Maria Wallin och Arvid Nyman. Foto: Ain Sarv

Jag nästan minns, när han föddes i vintermånaden 23 mars 1925 som son till dåvarande kommunalsekreteraren på Ormsö – Tomas Friberg (bördig från Norrby) och mor Katarina (född Ahlqvist från Hullo).

Vid Algots 7-8 års ålder hade vi två "snöbolls-krig" mellan kommunalhuset och Ormsö Kooperativa, där jag då arbetade. Det var en vinter, när det snöade mycket.

Ödet ville, att han i Sverige fann sin "blomma" Naima Klaman från Korkis – och jag nästan samtidigt hade förenat mig med min livskamrat Armilde, även hon en blomma från Korkis.

Den tidigare aktive idrottsmannen-/ledaren Algot lämnade oss alla helt plötsligt den 11 oktober 1991.

När Algot var i tolvårs ålder fick den estlandssvenska idrotten sin start på riktigt. Algot var intresserad åskådare då pappa Tomas var en av domarna.

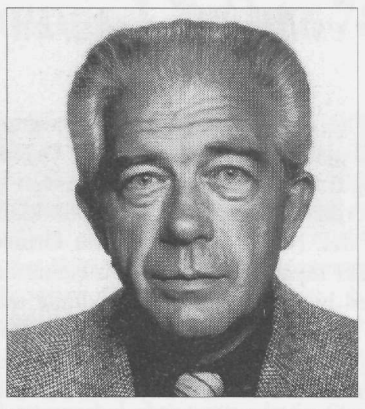
I det följande återges vad dagens Bellevueledare den 29 oktober 1991 skrivit i Dagens Nyheter om den bortgångne Algot Friberg:

Hängiven idrottsledare

Algot Friberg anlände till Sverige som 18-åring. Som tolk till polisen var han med och mötte andra flyktingbåtar från svenskbygderna i Estland. 1949 anställdes han på Esselte och blev företaget trogen fram till pensioneringen 1990. Trots upprepade anbud om

Algot Bertil Friberg

En minnesruna

Det aktiva intresset växte och "togs med" till Sverige, när han i "grannpojken" fiskebåt steg i land här den 9 juni 1943.

befordringar avböjde han, då det skulle innebära att han måste flytta från Stockholm. Det var här hans livsgärning danades. Han hade nämligen en stor passion, idrotten, och då i synnerhet den fria idrotten.

Redan 1943 kom han i kontakt med Bellevue IK. Han blev snart en av klubbens mest framstående idrottsmän, med två SM-guld i diskus som främsta meriter. Han spelade i den högsta serien för klubbens handboll-

Finner i Kustbons augustinummer 1945 en artikel (som jag själv skrivit) under rubriken: Den estlandssvenska idrotten, att jag återopat en pressnotis "att Bellevues mycket lovande A. Friberg överlägset vann i kula och blev bäst i diskus vid Stockholms stads och läns mästerskap". Vi bläddrar vidare och läser i Kustbons decembernummer 1945, där dåtida ledaren för Bellevue I.K. – Aron Westin – skriver om estlandssvenskarna i hans klubb.

Över 100 personer, familjen, stora släkten, estlandssvenska vänner, mångfaldig Bellevue vängrupp med svenska flaggan i spetsen och andra var samlade när Algot Friberg den 1 november 1991 vigdes till den eviga vilan på Skogskyrkogården och deltog därefter vid minnesstunden. Algot, vila i frid efter alla verksamma idrottsår.

Hugo Mickelin

slag och representerade även bowlinglaget.

Det är dock som tränare och ledare vi minns honom. Algot Friberg var inte bara en centralgestalt inom klubben, han var under en rad år liktydig med Bellevue IK. Han har oförtröttligt och oavlönat, år efter år, ägnat kvällar och helger åt Bellevue. Han har instruerat, entusiasmerat och transporterat idrottsungdomar. Trots sina otvivelaktiga kunskaper och insatser som instruktör för redan etablerade elitidrottare var det just kontakten med idrottsungdomar som gav honom inspirationen. Den unika personen som vi hade förmånen att lära känna slutade vi aldrig att förvåna oss över. Han verkade oförtröttlig i sina visionära tankar om vad som skulle kunna komma. Oftast var han något eller några steg före oss.

Som ett tecken på vad han utträttat som nationell idrottsledare fick han ta emot idrottens högsta utmärkelse, förtjänsttecknet i guld, ur prins Bertils hand.

Algot Friberg hade ett utpräglat hett temperament, han var envis men hade en hängivenhet. Han levde kompromisslöst efter sin övertygelse, och fick ibland stå bredvid de tilldelades skara, men han avstod gärna från de förmåner som krävde ett avsteg från hans principer.

Han vigde ett halvt sekel åt Bellevue IK. Vi har en stafettpinne att överta, må den aldrig falla till marken.

Råland Lindberg
Bellevue Idrottsklubb

KULTURFÖRENINGEN SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

kallar härmed till

ÅRSMÖTE

Lördagen den 9 maj 1992 kl. 14.00 i Eesti Maja, Vallingatan 34

Dagordning enligt stadgarna. Medtag styrelsens årsberättelse, som medföljer nästa nummer av Kustbon.

Program med estlandssvensk anknytning.

Kaffeservering till självkostnadspris.

Välkomna!

STYRELSEN

Estnisk ambassadör i Sverige

I föregående Kustbon informerade vi om att **Margus Laidre** utnämns till denna befattning. Den 7 november 1991 överlämnade han sina kreditivbrev till kung **Carl XVI Gustaf**.

Magnus Laidre inträdde först i år i estnisk utrikestjänst.

Han är född 1959, blev fil. lic. i historia 1987. Efter studier i Tartu och Stockholm blev han chef för stadsmuseet i Tartu. Därefter har han varit universitetslektor i historia i Tartu och gästföreläsare vid universitetet i Toronto, Kanada. Laidre är medlem i Samfundet för Estlandssvensk Kultur i Estland.

Hugo Mickelin

Familjenytt

Födda

Rebecca Linnea
mamma Eva Hugosson-Koinberg
och
pappa Thomas Hugosson
Lidköping KK
den 19 oktober 1991

Min älskade Maka
vår kära mamma

Agneta Gunnarsson

* 5 januari 1922

har i dag stilla insomnat,
djupt sörjd och saknad.
Bevarad i ljus
och tacksamt minne.

Spånga 3 juni 1991

FOLKE
LARS
INGRID
Släkt och vänner

*I vårvindens sus Du
somnade stilla
Nu sjukdom och oro ej mer
gör Dig illa
Skön är vilan som natten ger
Skönt är att veta Du lider ej mer*

Vår kära Mamma
Mormor och Farmor
Syster och Svärmor

Agneta Gjärdman

* 26 augusti 1897

har i dag lämnat oss
i sorg och saknad.
Sundbyberg 21 okt. 1991

LEANDER och LIZZIE
OTTI
ESTER
ARNE och HARRIET
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Systrar
Övrig släkt och vänner

*Stilla, så stilla Du somnat
Tåligt Din smärta Du bar
Flitiga händer har domnat
Minnet Ditt ljusa är kvar*

Min käre Make

Valdemar Österman

* 9 februari 1915

har i dag stilla insomnat och
lämnat mig i stor sorg och saknad.
Rotebro 25 sept. 1991

LEONTINE
Lisbert och Torleif
Släkt och vänner

Vår käre Axel "Acke" Adelman

* 11/1 1913
† 7/9 1991

Hjördis
Kalle och Barbro
Henrik
Syskonen
släkt och vänner

Min älskade maka,
vår kära mor,
svärmor och farmor

Maria Fingal

Född Nyman
* 30/6 1925
† 11/10 1991

har efter kort tids sjukdom lämnat
oss i djup sorg och saknad.

LENNART
Ove och Lillemor
Liselotte, Malin
Leif och Eva
Ida
Broder
Övrig släkt och vänner

*Mitt hem är där på den
andra stranden.
Där livets timglas ej rinner ut.
Där ej till avsked man
räcker handen
ty himlens glädje tar aldrig slut.*

Min älskade Make
vår käre far
morfar och svärfar

Osvald V. Linneberg

* 5/8 1918 i Rickul
† 10/11 1991

har idag hastigt lämnat oss.

Syskon, släkt och vänner i stor
sorg och saknad.

ALICE
Barn och Barnbarn.

Min älskade syster
min kära mor

Ellen Orrklint

* 27/10 1912
† 28/5 1991

har lämnat oss i sorg och saknad

Signe
Lars och Anne-Mari
övrig släkt och vänner
Åtvidaberg

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårds
arbete av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE H. RAUDSEPP

MÅNDAGSVÄGEN 44 FARSTA. Tel: 08-94 21 77

Ring och hör våra priser

Rabatt på sten 300:-. Gravering av namn 150

Reducerade priser för pensionärer

Vår käre Far

Anders Mark

* 29 april 1902
† 1 september 1991

har lämnat oss i stor saknad.

JOHANNES
AXEL
EDVIN
GUNNAR
med familjer
samt Annie, Lennart, Nathalie
och Tommy.

*Långt och växlande har livet varit
Med stor saknad har Du hädan farit
Lugnt och stilla fick Du dö
Utan att återse Din ungdoms ö.*

Vår kära

Maria Pihl

* 16 april 1898 på Ormsö
† 19 september 1991 i Stockholm

Syskonbarnen

*Jag längtar hem.
Jag vill mitt huvud luta
emot ditt bröst.
Jag är så trött av år.
Tag emot mig Gud när sakta
jag insomnar
och giv mig frid
när aftonklockan slår.*

Min käre

Alfred Nordström

* 3 juli 1922
† 6 september 1991

MAJ-BRITT
Syskon med familjer
Släkt och många vänner

*Du lämnade oss i gryningen
en underbar sensommar
Din seglats är nu slut
Du nått en lugnare hamn
där Du får vila ut
Sov i ro.*

Min älskade Make
vår käre Far, Svärfar
Morfar och Son

Algot Bertil Friberg

* 23 mars 1925 på Ormsö

har hastigt lämnat oss
i oändlig sorg och saknad.
Älvsjö 11 oktober 1991

NAIMA
CHRISTINA och CARLOS
Samuel
MAARIKA
PER, ÅKE och AGNETA
MOR
Kerstin och barn med familjer
Övrig släkt och många vänner

*Det är vackrast när det skymmer.
All den kärlek himlen rymmer
ligger samlad i ett dunkelt ljus
över jorden, över markens hus.
Allt är ömhet,
allt är smekt av händer.
Herren själv
utplånar fjärran stränder.
Allt är nära, allt är långt ifrån.
Allt är givet människan som lån.*

Min kärlek
vår älskade Pappa
Svärfar och Farfar

Johannes Hörnsten

* 21 februari 1919

Vi saknar Dig så oändligt.

Bromma 9 sept. 1991

HILDA
ÅKE och KERSTIN
Frida Daniel Moa
CONNYS och AGNETA
Hanna Manne
CATARINA och MARTIN
Systrar
släkt och vänner

*Tack för all kärlek och
omtanke Du gav.
Du finns alltid inom oss.*

Min kära maka, vår mamma
och mormor

Elsa Sollner

Född Brunberg

* 8/3 1914

har idag hastigt lämnat oss.
Djupt sorg och saknad
men i tacksamt minne bevarad
av oss, syskon
övrige släkt och vänner.

Norrköping och Hellerö den 7/9 1991.

FOLKE
Berit och Lennart
Björn
Sylvia

*Det är något bortom bergen
bortom blommorna och sängen.
Det är något bakom stjärnor,
bakom heta hjärtat mitt.*

Min älskade Make,
vår käre Far
Farfar och Morfar

Ulf Wichman

född den 24 dec. 1919
har lämnat oss
i djup sorg och saknad.
7 augusti 1991

London, Ont. Canada

NINA
Kristina och Mike
Monika och Tony
Rolf och Elizabeth
Bert och Trudy

Barnbarnen:
Rachel, Christian och Eric,
Amanda och Anna

*Tack för vad Du givit
Tack för allt Du var
Innerst i vårt hjärta
skall Du alltid leva kvar.*

Vår käre

August Sandsten

* 2 oktober 1906
† 17 september 1991

SVEN och ROSITA
Johan och Åsa
NILS och GITTA
Patrik
MARGARETA och LASSE
Jessica och Linda
Barnbarnsbarn
Syskon
Övrig släkt och vänner

*Stå ej vid min grav och gråt
för jag finns inte där.
Nej, jag är levande
i vindens sus och där ni är.*

Min älskade Make,
vår käre Far och Morfar

Bruno Jöers

* 4 augusti 1905

har idag lämnat oss, övrig släkt
och vänner i djup sorg och saknad.
Eskilstuna 17 sept. 1991

ELVINE
Laile och Per-Olov
Märtha
Inger Mari
Barnbarn
Syskon

*Så har vandrat Du och jag
med kärlek hand i hand
Så har vi äldrats dag för dag
i våra drömmars land
Och när den sista timmen slår
oss väntar ju en evig vår.*

Vår kära Mor
Mormor och Farmor

Maria Zeisig

* 11 maj 1900

har i dag stilla lämnat oss
i sorg och saknad.
Strängnäs 24 oktober 1991

Barn
Barnbarn
Barnbarnsbarn,
Syster
Släkt och vänner.

*Fridsam och nöjd
har Du levat Din tid.
Ljust är Ditt minne.
Vila i Guds frid.*

DÖDA

Hilda Kermes, född den 1 september 1909 på Odensholm avled den 5 september 1991 i Stockholm

Katarina Thomsson, född Fagerlund den 3 juni 1911 på Ormsö avled den 5 september 1991 i Stockholm

Lovisa Vahlman, född Strömback den 20 november 1895 i Reval/Nuckö avled den 16 september 1991 i Stockholm

Linda Herodes, född Kesker den 15 april 1904 i Reval avled den 30 september 1991 i Stockholm

Maria Teichman, född Pappo den 4 mars 1904 på Nuckö avled den 10 augusti 1991 i Maple Ridge, Brite Columbias Canada

Agneta Jonell, född Vikström den 13 januari 1896 på Ormsö avled den 16 oktober 1991 i Stockholm

Bemärkelsedagar 1:a kvartalet 1992

95 år

Maria Friberg, född Berggren den 25 januari 1897, Ormsö

94 år

Henrich Edvard Teichman, född den 17 februari 1898, Nuckö
Maria Grauverk, född Gregorio den 19 februari 1898, Petersburg/Ormsö

93 år

Katarina Alström, född den 7 november 1899, Ormsö
Alma Heldring, född Paavel den 2 januari 1899, Rickul/Saue
Hilda Klingberg, född Stavas den 20 februari 1899, Odensholm

92 år

Amanda Engman, född Pärko den 10 januari 1900, Reval
Herman Heideman, född den 17 januari 1900, Rickul
Johannes Hallman, född den 5 mars 1900, Vippal

91 år

Pauline Järve, född den 2 januari 1901, Rickul
Maria Stahl, född Ambros den 3 januari 1901, Rågö
Asta Julia Leontine Nau, född Malm den 20 januari 1901, Reval
Jakop Luks, född den 17 mars 1901, Rickul

90 år

Elfride Ihrman, född den 31 januari 1902, Reval
Eskil Johannes Rosen, född den 18 februari 1902, Nargö
Alexander Thomson, född den 27 mars 1902, Nuckö

85 år

August Heyman, född den 5 januari 1907, Rickul
Gertrud Vaksam, född Lindström den 9 januari 1907, Ormsö
Martha Amalie Kopamees, född den 12 januari 1907, Nuckö
Anders Nygren, född den 24 januari 1907, Ormsö
Olga Blees, född Klingberg den 2 februari 1907, Rickul
Signe Alexandra Wennberg, född Värynen den 5 februari 1907, Helsingfors
Johan Kornblom, född den 26 februari 1907, Ormsö

80 år

Marta Natalie Hallberg, född Stromback den 1 januari 1912, Nuckö
Ester Erlanda Freiberg, född Preiholm den 11 januari 1912, Nargö
Alma Christina Stenholm, född den 24 januari 1912, Ormsö
Marie Allmäe, född Mikli den 6 februari 1912, Oru
Katarina Wahlberg, född Salin den 18 februari 1912, Ormsö
Edvard Ahlberg, född den 20 februari 1912, Rickul
Hilda Heldring, född Luks den 21 februari 1912, Rickul
Aline Okerblad, född Dyrberg den 3 mars 1912, Rickul
Hermine Wallimaa, född Pella den 7 mars 1912, Korkis
Amanda Lindman, född Faltis den 22 mars 1912, Nuckö
Katarina Pettersson, född Liljebäck den 26 mars 1912, Ormsö

75 år

Viktor Fritjof Berg, född den 3 januari 1917, Reval
Runar Alfons Grenfeldt, född den 14 januari 1917, Rickul
August Stahl, född den 14 januari 1917, Rickul
Melanja Landis, född den 26 januari 1917, Rickul
Katarina Nee, född Sjöström den 28 januari 1917, Ormsö
Loreida Nyblom, född Palm den 31 januari 1917, Ormsö
Hans Alström, född den 1 februari 1917, Ormsö
Maria Broman, född Ahlkvist den 4 februari 1917, Ormsö
Andreas Enggrön, född den 5 februari 1917, Rågöarna
Julius Wallimaa, född den 5 februari 1917, Korkis
Alexander Arnold Hallman, född den 15 februari 1917, Rickul
Edla Brandt, född den 2 mars 1917, Nuckö
Arvo Laidna, född den 7 mars 1917, Nargö
Edvard Berggren, född den 19 mars 1917, Ormsö
Johannes Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö
Lars Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö
Arvid Westersten, född den 23 mars 1917, Nuckö

70 år

Leida Lindström, född den 6 januari 1922, Nuckö
Hugo Herbert Ekman, född den 9 januari 1922, Rickul
Agneta Friman, född Lindström den 11 januari 1922, Nuckö

Paul Berkman, född den 13 januari 1922, Nuckö
Johannes Sjöman, född den 17 januari 1922, Ormsö
Agneta Erita, född Gäddman den 22 januari 1922, Ormsö
Edvin Borrman, född den 23 januari 1922, Rickul
Ivar Björkqvist, född den 24 januari 1922, Rickul
Fridolf Brandt, född den 25 januari 1922, Nuckö
Helmi Anette Lepnurm, född Matson den 25 januari 1922, Nargö
Katarina Appelblom, född Öman den 27 januari 1922, Ormsö
Hilda Lindstam, född Brandt den 31 januari 1922, Nuckö
Edita Maria Thomsson, född Koinberg den 31 januari 1922, Rickul
Arnold Erdman, född den 6 februari 1922, Korkis
Johan Vesterström, född den 7 februari 1922, Ormsö
Emil Grenfeldt, född den 11 februari 1922, Rickul
Emma Stahl, född Grönberg den 13 februari 1922, Kors
Ivar Söderholm, född den 17 februari 1922, Nuckö
Emilie Irene Borrman, född Hallman den 18 februari 1922, Rickul
Edvin Elfengren, född den 23 februari 1922, Rågöarna
Endel Paemaa, född den 26 februari 1922, Reval
Adolf Mickelin, född den 27 februari 1922, Ormsö
Elmar Soogna, född den 6 mars 1922, Korkis
Maria Edman, född Appelblom den 8 mars 1922, Ormsö
Maria Dahl, född Grundsten den 8 mars 1922, Ormsö
Ester Fredlund, född Söderholm den 13 mars 1922, Korkis
Maria Laderman, född Björkman den 15 mars 1922, Ormsö
Katarina Fält, född Grönman den 24 mars 1922, Ormsö
Ingvald Dyrberg, född den 25 mars 1922, Rickul

65 år

Evi Ambros, född den 14 januari 1927, Reval
Rudolf Sigvard Mitman, född den 16 januari 1927, Nuckö
Ingrid Signhild Olsson, född Seeman, den 21 januari 1927, Nuckö
Sven Schönberg, född den 23 januari 1927, Rickul
Hilda Katarina Blomman, född den 24 januari 1927, Ormsö
Aino Raudna, född den 25 januari 1927, Narva
Villi Vinter, född den 25 januari 1927, Korkis

POSTTIDNING

Svenska Odlingens Vänner
Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
ISSN 0345-6706

Greta Erkas, född den 1 februari 1927, Odensholm
Johannes Hedenström, född den 13 februari 1927, Ormsö
Elvine Nyholm, född den 6 februari 1927, Nuckö
Naima Ketta, född den 8 februari 1927, Reval
Hjalmar August Stenberg, född den 9 februari 1927, Rickul
Armilie Dyring, född Thomsson den 13 februari 1927, Nuckö
Lydia Julia Löhr, född Förberg den 16 februari 1927, Ormsö
Gottfrid Talback, född den 16 februari 1927, Nuckö
Sven Ingvar Ahlström, född den 17 februari 1927, Ormsö
Erlanda Melita Sjören, född Freiman den 20 februari 1927, Nuckö
Lydia Elvine Förberg, född den 25 februari 1927, Ormsö
Kaljo Lennart Pihlberg, född den 27 februari 1927, Reval
Hilda Ahlberg, född Alkvist den 2 mars 1927, Ormsö
Signe Elisabeth Karmrud, född Alström den 5 mars 1927, Runö
Vega Küün, född den 5 mars 1927, Reval
Heino Kannel, född den 13 mars 1927, Reval
Osvald Gottfrid Stahl, född den 15 mars 1927, Rågöarna
Sylvia Ingeborg Varik, född Peedu den 17 mars 1927, Nuckö
Lembit Link, född den 18 mars 1927, Nuckö
Gunnar Albert Jakobsson, född den 19 mars 1927, Rickul
Laine Elmere Sirel, född den 23 mars 1927, Nargö
Lars Ahlblom, född den 28 mars 1927, Ormsö

60 år

Oskar Isak Passvik, född den 22 januari 1932, Runö
Inga Nylander, född Alkvist den 24 januari 1932, Hapsal
Johannes Selin, född den 29 januari 1932, Ormsö
Ragnar Treiberg, född den 29 januari 1932, Rickul
Ivar Valfrid Ekman, född den 2 februari 1932, Rickul

Ingrid Hildegard Lindkvist, född den 7 februari 1932, Ormsö
Lydia Miralda Viskman, född den 8 februari 1932, Nuckö
Hillar Malm, född den 10 februari 1932, Reval
Edit Lia Sjögren, född Engman den 12 februari 1932, Odensholm
Ingrid Sara Bengtsson, född Engman den 12 februari 1932, Odensholm
Linnéa Melania Barman, född den 14 februari 1932, Nuckö
Edgar Valfrid Österdal, född den 19 februari 1932, Stora Rågö
Edla Elvine Maria Bergström, född den 20 februari 1932, Ormsö
Agnes Rut Timmerman, född den 24 februari 1932, Nuckö
Tarmu Mägi, född den 25 februari 1932, Dorpat
Hilda Brandt, född den 28 februari 1932, Nuckö
Alfred Beckman, född den 29 februari 1932, Ormsö
Elsa Ingrid Bergström, född den 4 mars 1932, Ormsö
Elmar Blomberg, född den 19 mars 1932, Rickul
Adele Linda Bergström, född den 20 mars 1932, Ormsö
Manfred Nibon, född den 20 mars 1932, Nuckö
Maria Hilda Storholm, född den 20 mars 1932, Ormsö
Edvin Vikman, född den 21 mars 1932, Nuckö
John Nordsten, född den 24 mars 1932, Ormsö
Helmi Sekobon, född den 24 mars 1932, Nuckö
Sten Rosen, född den 28 mars 1932, Reval
Saima Östeman, född den 28 mars 1932, Nuckö

50 år

Evi Tomberg, född den 2 januari 1942, Nuckö, Hapsal
Brita Solveig Marianne Bellander, född Lorentz den 3 januari 1942, Runö
Göte Severt Vesterby, född den 3 januari 1942, Rickul
Erik Helge Samberg, född den 9 januari 1942, Nuckö/Korkis
Frida Margret Annmari Lindva, född den 19 januari 1942, Hapsal

Axel Targama, född den 23 januari 1942, Neve
Nils Anton Öman, född den 27 januari 1942, Runö
Viive Pöllupüü, född den 29 januari 1942, Reval
Viva Anu Andersson, född Bergman den 30 januari 1942, Dorpat
Peeter Tiit Ploom, född den 30 januari 1942, Reval
Gösta Voldemar Rosen, född den 1 februari 1942, Nargö/Reval
Tiu Mai Saarna-Männapso, född den 4 februari 1942, Nuckö
Edit Stenberg, född den 7 februari 1942, Rickul
Helge Sandfrid Strandsten, född den 9 februari 1942, Rickul
Valve Engblom, född Sundin den 9 februari 1942, Korkis
Mare Raukas, född den 12 februari 1942, Reval
Ellen Ingrid Laderman, född den 15 februari 1941, Ormsö
Sture Evert Åkerman, född den 15 februari 1942, Ormsö
Toivo Tisman, född den 19 februari 1942, Reval
Valter Timmerman, född den 28 februari 1942, Nuckö
Yngve Sven Aman, född den 1 mars 1942, Nuckö
Endel Sigfrid Heldring, född den 1 mars 1942, Rickul
Aline Ahlberg, född den 3 mars 1942, Rickul
Edvard Algot Ahlblom, född den 3 mars 1942, Ormsö
Georgia von Vendrich, född den 9 mars 1942, Berlin
Karl August Harald Söderlund, född den 11 mars 1942, Rickul
Henno Antsvee, född den 15 mars 1942, Nuckö
Allan Arthur Timmerman, född den 15 mars 1942, Rickul
Ingrid Edna Vitman, född den 22 mars 1942, Nuckö
Sven Anders Thomson, född den 28 mars 1942, Ormsö
Seved Einar Algot Enkel, född den 30 mars 1942, Ormsö
Einar Talberg, född den 30 mars 1942, Rickul